

Divorces and parent alienation

Show# 269 | April 24th 2020

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קב עמוד ב

לא יאמר הראשון. אמר רב חסדא: זאת אומרת, בת אצל אמה.

[click here](#) מאמרו של רב יוסף גולדבר בשורת הדין חלק ט To see

שלחן ערוך אבן העזר סימן פב סעיף ז

שלמו חדשיו וגמלתו, אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה, אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו; ואחר ו' שנים יש לאב לומר: אם אינו אצלי לא אתן לו מזונות. והבת אצל אמה לעולם, ואפילו לאחר ו'. כיצד, היה האב ראוי לצדקה, מוציאין ממנו הראוי לה בעל כרחו, וזנין אותה והיא אצל אמה; ואפילו נשאת האם לאחר, בתה אצלה ואביה זן אותה משום צדקה, עד שימות האב ותיזן אח"כ מנכסיו בתנאי כתובתה והיא אצל אמה: הגה - ודוקא שנראה לב"ד שטוב לבת להיות עם אמה, אבל אם נראה להם שטוב לה יותר לישיב עם בית אביה, אין האם יוכלה לכופ שיהיה עמה (ר"מ פדוואה סימן צ"ג). מתה האם, אין אם אמה יכולה לכופ שיהיו הבנים עמה (ב"י בשם הרשב"ץ):

חלקת מחוקק שם ס"ק י

יכולה לכופ שתהיה עמה. המעיין בתשובה יראה שהרב לא החליט הדין למעשה רק שכל שאין הדבר פשוט כ"כ שיהיה הדין עם האם די ש מקום לומר אם הב"ד רואה שטוב ליתומים להיות אצל בית אביה הרשות ביד הבית דין ולא אמרו בגמרא הבת אצל אמה אלא בשניהם שוים ועוד דאפשר לומר דאם אין הבת רוצה להיות אצל אמה הרשות בידה ודקדק כן מל' רש"י ולא אמרו בגמרא הבת אצל האם אלא בדלא איכפ' לה לבת אצל מי תהיה ולפ"ז מ"ש כאן הרב אין האם יכולה לכופ היינו את הבת אינה יכולה לכופ אם אינה רוצה להיות אצל האם אבל אם הבת שותקת ולא איכפת לה אף שלב"ד נראה שטוב לה אצל בית אביה מ"מ יש להתיישב בדבר למעשה אם לעקור מה שאמרו חכמים הבת אצל האם בשביל אומדנא של הב"ד:

פתחי תשובה על שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן פב סעיף ז

(ו) אין האם יוכל לכוף. עבה"ט ועי' בתשו' הרדב"ז ח"א סימן רס"ג שכ' במי שגירש אשתו ויש לו ממנה בת שהיא בת שבעה והיא אצל אמה וזינתה אמה וילדה מזנות ואבי הבת רוצה לקחת בתו מאצלה שלא תלמד מעשה אמה. הדבר ברור שהדין עמו דהכא אגן סהדי דלא ניחא לה בצוותא דאמה ואפי' תאמר אצל אמי אני רוצה אין שומעין לה דחיישינן שמא תהיה נגררת אחר אמה וכ"ש שכבר היא בת שבע וטועמת טעם ביא' וגדולה מזו שאפילו לא היה האב חי ובאים קרובים לקחתה שומעין להם ואפי' אין שם קרובים ב"ד אביהם של יתומים וחייבין להוציאה מעם אמה ולהפקידה בבית א' מהכשרים כפי ראות עיניהם כו' ע"ש. ובסי' ש"ס שם מבואר דאפי' לא זינתה האם רק שהיא פרוצה או שפרוצים נכנסין לביתה הרשות ביד קרובים לקחתה מאצלה ע"ש:

(ז) אם אין אמה. עי' בתשו' הרדב"ז ח"א סי' קכ"ו שנשאל בראובן שמתה אשתו והניחו לו בן קטן חולה והוא אצל אם אמו ורצה ראובן לקחת אותו והוא לא נשא אשה והוא עני ובזמן שיוצא לחוץ מניח את הבן אצל השכנים אם טוב שיעמוד הבן אצל אם אמו או אצל אביו. והשיב הדבר ברור שהבן אצל אמו אמרו ולא אצל אם אמו ואעפ"כ אם ראו ב"ד שתקנת הילד שיעמוד אצל אם אמו אף על פי שיאמר ראובן תנו לי בני ואני אעשה מה שארצה אין שומעין לו כו' כללא דמלתא הכל תלוי בראות ב"ד באיזה מקום תקנה לולד יותר ע"ש:

אברבנאל מלכים א פרק ג פסוק כד-כח

ואז צוה קחו לי חרב, וכתבו המפרשים שעשה זה לראות מי משתיהן תחמול על הילד, כי בזה יודע באמת שהיא אמו כאשר יכמרו רחמיה עליו כפי האהבה הטבעית אשר לנקבה עם ולדה, וכן היה שאם הילד החי נכמרו רחמיה על הילד ואמרה בי אדני תנו לה את הילד החי והמת לא תמיתוהו והאחרת אמרה באכזריות גזרו, ושמזה הכיר שלמה למי היה הילד החי. ואם היה כדבריהם היה הדבר מבואר ולא היה לשלמה בזה חכמה רבה, ולא לישראל שיראו ממנו מפני זה כמו שיזכיר הכתוב אחר זה. ואחרים אמרו ששלמה כאשר שמע שהאשה האחת שכבה על בנה והמיתו, חשב שתהיה האשה היא מטבע מאדים אשר יעשה מכת חרב והרג ואבדן, ולכן אמר קחו לי חרב ואמר גזרו את הילד החי, ובראותו שהאשה החשודה אמרה גם לי גם לך לא יהיה גזרו התאמת אצלו שהיא היתה מטבע מאדים, ולכן תחפוץ בחרב ובגזרת הילד, והוא המורה שהיא המיתה את הנער בשכבה עליו, כי הדברי' כלם ממין אחד מורים זה על זה, ומכאן התבאר אצלו מי היתה אם הילד החי וצוה לתתו לה. וכבר כתבתי למעלה בשער השני אמתת הענין הזה לדעתי, והוא ששלמה השיג אמתת הדבר הזה קודם הנסיון והבחינה הזאת, כי מהכרת פני הנשים הזונות ומפרצופיהן כשעיין בהן ואופן דבריהם כששמע אותן השיג מצפוני לבותן וירד לאמת הענין, וגל' ליושבים לפניו תוכן הענין ואמותו כפי מה שהשיג בחכמתו מפרצופי הנשים ואותות דבריהן ותנועותיהן, האמנם עשה הבחי' היא בהם שהרואים היושבים ראשונה במלכות לפניו יכירו חכמתו ויתאמתו אליהם דבריו וגזרתו וידעו שהוא עושה משפט וצדקה בזה:

והנה אמרה אם הילד החי בי אדוני תנו לה הילוד החי וגומר, כלומר אדוני בי העון והכזב או בי יהיה העונש ותנו לה את הילוד החי, אמנם האשה האחרת אמרה באכזריות גדול כנגדה גם לי גם לך לא יהיה, ואמרה כנגד שליח בית דין האוחז בילד גזורו, ר"ל גזרו אותו כמצות המלך. והנה לא רצתה עוד שיתנו לה הילד החי, אחרי אשר אמו היתה חפצה בשיתנו אותו אליה ואמרה שיגזרו אותו, לפי שחשבה שהמלך לא יתן אותו אליה, וגם הילד אחרי כן תמיד יספק בהיותו בנה מפני זה המחלוקת אשר התפרסם, ולא היתה חפצה לגדלו ואחרי כן ילך לו ותהיה (ירמיה י"ז י"א) קורא דגר ולא ילד בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל, וגם אין ספק שלא היתה לה אהבה עמו כי לא היה בנה, ומפני זה לא רצתה בו ותחפוץ יותר שימות להנקם מחברתה. וחז"ל (מכות פ"ג דף כ"ג ע"ב) אמרו שיצאת בת קול ואמרה היא אמו, והסכים הבית דין העליון עם משפט שלמה. והנה לא יהיו ישראל כלם תמהים כל כך מהמשפט הזה, אם היה כפי פשוטו שמתוך הבחינה השיג שלמה אמתת הדבר, ולא יאמרו על זה כי חכמת אלקים בקרבו, אבל הוא כמו שזכרתי ששלמ' מיד כשראה הנשי' השאננות ועיין בפניהן ושמע דבריהן השיג והכיר אמתת הענין, ואמר ליושבים לפניו תוכן הענין, וכדי לאמתו להם עשה הבחינה והנסיון ההוא עד שהם כלם הסכימו עליו, ועל זה אמר וישמעו כל ישראל את המשפט אשר שפט המלך ויראו מפני המלך כי ראו כי חכמת אלקים בקרבו, רוצה לומר שחכמת האלקים המיוחדת אליו יתברך והיא לבחון לבות לחקור כליות היתה בקרב שלמה, ולזה היו יראים ממנו בחשבם שלא יוכל אדם לחשוב מחשבה בלבו שיסתר מן המלך:

Riddle of the week

תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד א

ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשורוש. דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר.

רשב"א מאמר על ישמעאל עמוד 162

ואלה דברי רמב"ן:

ונראה לי לומר דמתחילה אף על-פי שהיה להם מודעא, מכל מקום לא נתן להם הארץ אלא כדי שיקיימו התורה, כמו שמפורש בתורה בכמה פרשיות, וכתיב "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יידשו. בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו."⁴⁸⁴ והם עצמן מתחלה לא עכבו בדבר כלל, ולא אמרו במודעא כלום, אלא ברצון נפשם, מעצמם, אמרו "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע."⁴⁸⁵ לפיכך, כשעברו על התורה, עמד והגלם מן הארץ. משגלו, מסרו מודעא על הדבר, מדכתיב "והעולה על רוחכם ה' לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן."⁴⁸⁶ וכדאמרינן באגדה, "רבינו יחזקאל, עבד שמכרו רבו, כלום יש לו עליו?..." לפיכך, כשבאו לארץ בביאה שניה בימי עזרא, עמדו מעצמם וקבלוה ברצון, שלא יטענו עוד שום תרעומות. והיינו בימי אחשורוש, שהוציאם ממות לחיים,⁴⁸⁷ והיה זה חביב עליהם מגאולה של מצרים.⁴⁸⁸

נמצינו למדים מתורתו של רבינו משה בן נחמן שבאותה התקופה, משתגלו מארצם עד שלא שבו לציון, מסרו מודעא על כל המצוות שקבלו בסיני מאונס ולא מרצון, מתוך כפיית הר כגיגית. אבל דינין ושבת הלא נצטוו במרה, וחיובם אינו נובע מקבלת המצוות אלא מעצם ציון. (עובדה, שלא היתה קבלת מצוות במרה כלל.) ולכן במצבם ומעמדם הנוכחי של "מסירת מודעא", ייחד הנביא את הדיבור לאותן שתי מצוות שעודן בתוקף למרות מסירת המודעא, היינו דינין ושבת.⁴⁸⁹

פרשת דרכים דרך ערבה - דרוש כב

ואם כן לדעת מוהריק"ו מה שנענשו ישראל קודם אחשורוש הוא לפי שעברו על ז' מצות, ומבואר הוא בכתוב בכמה מקומות ובדברי רז"ל שאמרו (יומא דף ט:): שמקדש ראשון נחרב בשביל ע"ז וג"ע ושפיכות דמים שהיה בהם, ואלו הם ממצות בני נח, ולעולם דעל שאר המצות יש להם טענת אונס שהיו יראים שלא יכניסם לארץ.

שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן שיז

הנה זה לי איזה שנים נשאלתי מרב א' אמ"ש הרמב"ם פ' יו"ד מהל' מלכים הל' ב' וז"ל ולעולם אין עונשי' מהן לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאין בני מצות עכ"ל והוקשה לו הא לעיל בפ"ט הל' ט' כ' שלא נתנו השיעורים אלא לישראל לבד עכ"ל וכבר כ' הרא"ש בתשובה דזמן גדלות לבת י"ב ולבן י"ג שנה והבאת שערות ושיעורן הכל בכלל שעורין שנאמרו הלכה למשה מסיני וכיון שאין שיעורין לבן נח מ"ט יפטר הקטן והשבתי דודאי אין שום סברה לענוש לתינוק בן יומו והרי אנוס פטור גם בב"נ כמ"ש רמב"ם שם וקיי"ל פיתוי קטנות אונס הוא (וכבר מבואר אצלינו במקום אחר שגם רמב"ם ס"ל כן) אלא קטן שהגיע לפלגות ראובן גדולי חקרי לב ואפ"ה בישראל הלכה למשה מסיני שאין מעשיו כלום עד שיביא ב' שערות אחר שנתיו ואז אפי' אין שכלו זך שאינו יודע להפלות כל שאינו שוטה שאינו מקרע כסותו וכו' הרי הוא גדול לכל דינו ואמנם ב"נ דלא ניתנה להם שיעורי' כל ששכלו שלם כראוי וכעין בב"ב קנ"ה ע"ב דמסברו ליה ומסבר הוה גדול ופחול' מזה הוא קטן וע"ז כ' רמב"ם שאינו נענש על פיתויי אונס הוא וזה אמת ברור לפע"ד.

מנחת סולת

מצוה ל'ג. כיבוד אב ואם.

(א) **בבשמים** ראש סימן שכיו כחב שמלות כיבוד
חייבים אף הקטנים בלי ספק אף דאי
תמנעו ליכא למקרי כבו עבריינא אבל חובבא דלוי טוי פיש
ופ"ע בכסא דהרסגא סי' ע"ג שכחב שמלות כיבוד ומורא
רמי על הקטן וע"ע באבן עזרא ס' קדושים בקרא איש אמו
וגו' שכחב ג"כ פ"ט ובטניי לא מלאמי מקור בזה בדברי
חז"ל דלא מנביא כמורא דכתיב איש בודאי לא מתיב קטן
וכמ"ס כמס פמחים בש"ס אלא אפי' בכיבוד ג"כ למס
ימתיב בו קטן יותר מכלל המורא אפי' דר"ל כיון דכתיב
למטן יאריכו ימך ועיין בקידושין ל"ד דאמר כיון דנשים בעי
היי טוי ג"כ בכלל וגם בקטן ר"ל כן ד"א דשם נוסים פטורין
קטנים רק בנשים דמתיבין בכלל המורא מתיבין לבו בזה
מכה סאי סברא ולא נקמנים ואולי יל' מטמס דאמריין
בסנהדרין (ג"ו פ"ב) טסר מטמס נלסווי ישראל במרס ומתיב
שם כיבוד וכרי אז לא ניתנו עוד שיפורין ופי"ז כמס במים
חור"ד סימן פ"ז דקטן שהוא בר דעת מחויב נמלות בר פיש
ואי"כ ר"ל דמס סוכרי דגם בזה מלסוס במרס חייבים
קטנים ובאמס כנאמי כמה פמחים לעיל שבדברי חיים מר"א

רמ"א חושן משפט הלכות גזילה סימן שסט סעיף ח

הגה: ואם המלך חקק לבעל אומנות אחד, כגון שחקק למלוה בריבית איזה דבר י"א דלא אמרינן ביה דינא דמלכותא דינא, הואיל ואינו חקוק לכל (מהרי"ק שורש ס"ו).

רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק ה הלכה יד

כללו של דבר כל דין שיחקוק אותו המלך לכל ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו אינו גזל וכל שיקח מאיש זה בלבד שלא כדת הידועה לכל אלא חמס את זה הרי זה גזל.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת חולין פרק ז משנה ו

שים לבך לכלל הגדול הזה המובא במשנה זו והוא אמרם מסיני נאסר, והוא, שאתה צריך לדעת שכל מה שאנו נזהרים ממנו או עושים אותו היום אין אנו עושים זאת אלא מפני צווי ה' על ידי משה, לא מפני שה' צוה בכך לנביאים שקדמוהו, דוגמא לכך, אין אנו אוכלים אבר מן החי לא מפני שה' אסר על בני נח אבר מן החי, אלא מפני שמה אסר עלינו אבר מן החי במה שנצטווה בסיני שישאר אבר מן החי אסור. וכן אין אנו מלים בגלל שאברהם מל את עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שה' צונו על ידי משה להמול כמו שמל אברהם עליו השלום, וכן גיד הנשה אין אנו נמשכים בו אחרי אסור יעקב אבינו אלא צווי משה רבינו, הלא תראה אמרם שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה בסיני, וכל אלה מכלל המצות.

שו"ת הרמ"א סימן י

גרסינן בסנהדרין פרק ארבע מיתות אר"י שבע מצות נצטוו בני נח דאמר קרא ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל ויצו אלו הדינין, וכן הוא אומר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' זו ברכת השם, וכן הוא אומר ונוקב שם ה' וגו' אלהים זו ע"ז, וכן הוא אומר לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' כו', עד כי אתא רבי יצחק תני איפכא, ויצו זו ע"ז אלהים זה דינים. בשלמא אלהים זה דינים דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים אלא ויצו זו ע"ז מנ"ל. רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי חד אמר סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם וגו' וחד אמר עשוק אפרים רצוץ משפט כי הואיל הלך אחרי צו פירש"י ז"ל: עשוק אפרים מיד שונאיו ורצוץ על ידי משפטיו של הקדוש ברוך הוא, הואיל והלך אחרי צווי נביאי הבעל. ופריך בגמרא מאי בינייהו פירוש בין ר"ח ור"י בר אבדימי ומשני: איכא בינייהו כותי שעשה ע"ז ולא השתחוה לה, למ"ד עשו משעת עשייה מחייב, למ"ד כי הואיל הלך אחרי צו עד דאזל בתרה ופלח לה, ע"כ סוגית הגמרא.

ויש לנו להקשות על בעל התלמוד, למה פריך מאי בינייהו על משמעות דורשין של רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי יותר מעל רבי יוחנן ורבי יצחק דפליגי אי ויצו הוא ע"ז או אלהים, הלא גם הם אין ביניהם רק משמעות

דורשין. ולכן נראה לומר שאין צריך לפרש חלוק שבין רבי יוחנן ורבי יצחק, כי הוא ברור כשמש בצהרים כי רבי יוחנן הלומד דינין מויצו סובר שבן נח אינו מצווה רק לשמור המנהג המדיני ולדון בין איש ובין אחיו ובין גרו משפט יושר, אבל אינו בדרך דיני ישראל שמסרם לנו משה מסיני, רק הוא חק נימוסי. ולכן לומד דינים מפסוק ויצו ולומד הג"ש מדכתיב כי ידעתיו וגו', שעדיין לא ניתנה התורה ולא היה לאברהם דינין אלו שניתנו לנו בסיני. ואף על גב דדרשין עקב אשר שמע אברהם בקולי מלמד ששמר אברהם אפילו עירוב תבשילין אם כן שמע מינה שהיה נוהג כפי התורה והמצוה אפילו מצוה מדרבנן. מכל מקום נוכל לומר אם הוא שמר אנשי ביתו לא שמרו רק החק הנימוסי הנמסר להם, דהיינו ז' מצות בני נח. דמי לנו גדול מאדוננו אבינו יעקב ע"ה אשר נשא שתי אחיות. אלא ע"כ צריכין אנו להודות ולומר כי הכתוב שאמר למען אשר יצוה וגו' לא קאי רק אאותן שבע מצות של בני נח. ולכן סובר ר"י דלמידין דיני בני נח מויצו, כי דיני בני ישראל לחוד ודיני בני נח לחוד. ורבי יצחק רוח אחרת עמו, ולומד דינין מאלהים בג"ש דונקרב בעל הבית וגו', כלומר וסובר שדיני בני נח הן אותן דינים שנצטוו ישראל בסיני ולכן לומד אותן מקרא הנאמר בסיני והכל אחד. כן נראה לפרש סוגיא זו.

Selected audio from our listeners

Comments on Previous Shows

Show 259

Yerushah and Nepotism in our Mosdos Hatorah

Comments on the show 1 *click here*

Show 266 – Coronavirus II

Comments on the show 1 *click here*

Show 266 – Coronavirus IV

Comments on the show 1 *click here*

Comments on the show 2 *click here*

Show Suggestions

Suggestion 1 *click here*

Selected emails from our listeners

Comments on the Show

Hi Mr. Lichtenstein I hope you you're feeling well and I can't wait to hear your voice again. Although your replacements are very good, they don't match your passion!!!

Shloime Baumwolspiner

Hi, I am a father in the midst of the divorce process, I am happy to clarify or discuss further any of the points mentioned below.

First off, I want to express my sincere thanks for this entire show. I spend many hours traveling each week. Headlines has made my travel not just more enjoyable, but also much more productive and has saved me from many hours of Bittul Torah.

I very much appreciated the most recent episode on Parental Alienation. However, I would like to respectfully and humbly point out that I believe an equally if not more common issue/scenario was not discussed and it is something that everyone should be made aware about.

Women in our community are filing false and frivolous Orders of Protection (restraining orders) to keep children away from the father and to gain a upper hand in the divorce proceedings.

Say for example you have a family that is living in Los Angeles. The mother is originally from New York. For whatever reason, a decision is made to divorce. Now the mother prefers to take the kids and move across the country near her parents in Brooklyn. As they were living in Los Angeles, the father's job and Parnassah is in L.A., not NY. The mother knows no court or Bais Din is likely to give her permission to take the kids away from the father and move across the country. After all, kids should have regular access and visitation with both parents....

So what does the mother do to get what she wants? She goes to the court in NY and claims she is in danger. That she needs emergency protection. She alleges the father is

a danger to her and the children. The courts have no choice but to grant her the restraining order. After all, what if she is telling the truth? This is all done ex parte. The father isn't even made aware that this is going on, after all-its a "emergency". So he is given no opportunity to present his side and reject her false accusations. Guess who helps the mother do all this? Often, it is so called Frum lawyers. You can see the advertisements for these lawyers in Frum newspapers where they actually advertise that they specialize in Orders of Protection.

So the father who's in Los Angeles gets served papers that says he is to have no contact with his wife or kids or he will be arrested.

What is he supposed to do? What can he do?

Go to his local Bais Din in L.A.? The local Bais Din is going to tell him that since his wife is no longer in the city and has moved across the country, they Halachically no longer have jurisdiction over her. While they are very sorry about the situation, there isn't much they can do.

Go to a Bais Din in NY? Many Batei Din will say that they would like to help, but the Bais Din does not have the jurisdiction to remove an Order of Protection. Only a secular court can do that, so they prefer to not get involved. But the father is desperate to see his children, so he calls around and finally finds a NY Bais Din that is willing to at the very least send her a Hazmanah. The mother receives the Hazmanah from the NY Bais Din and immediately has her usually Frum attorney file a motion with the secular court that the father is in violation of the order of protection by having third parties i.e. the Bais Din contact the mother. That the father is using the Bais Din to pressure mother to give up the protection the court rightfully gave her....

Recognizing that Bais Din is powerless in this scenario, father has no choice but to hire an attorney in NY at a cost of tens of thousands of dollars to fight the order of protection to allow him access to this children. This process takes many many months as the court system is completely backed up and they do not have enough openings to schedule a trial and argue the facts. Meanwhile the father is forced by court order to fly across the country to NY to appear at pretrial conferences where nothing happens other than the

lawyers discussing with the Judge their availability for dates for the trial. You can be sure, the mother's attorney will only be available at the latest possible date.

So now we are 10 months to maybe a year or so later, and there finally is a trial. The father flies across the country to NY is able to successfully refute the mother's allegations. The mother's lawyer responds that the mother was truthful to best of her ability given the circumstances and she was only doing what she thought at the time was in the best interest of the children. Maybe she got a bit carried away, but you can never be too sure when dealing with the safety of the kids. The order of protection is removed.

But the kids have now been in NY for a year. They are well adjusted and attending new schools. It would be detrimental and a disruption to the children if this court ordered the children back to L.A. Moreover, the mother is now settled and working in NY. There is no way she can pick up and relocate back to L.A.

So what does the court do? It awards the father some summer vacation and holidays. If he wants to spend hundreds of dollars to spend a weekend in NY to spend time with the kids, he can do so. Do the kids enjoy spending Shabbos in a hotel with their father? Or having to spend Shabbos with their father at someone else's house be it a friend or relative? Is that a stable healthy place for children to be? They need their own beds, their own stuff. They need to feel secure. Can most people even afford to fly across the country to see their children? Is this father going to have a meaningful relationship with his kids?

The above scenario is happening way too often in the Frum community.

There are some other options for a father in the above scenario.

1. He could make a motion to dismiss the case in NY for lack of jurisdiction as the family and children weren't originally living in NY. This will take time and money and even if successful, the mother may end up just filing for a new order of protection in California.
2. He can tell the mother, I am not giving you a Gett until you come to Bais Din and the Bais Din will determine a fair custody arrangement. This almost never works. First of all,

the mother will report this to the court and say just as he threatened me and the children, he is now threatening me and exerting control over me with the Gett. Second of all, the mother's lawyer will advise her that all she needs to do is wait until the court rules that too much time has passed to move the kids back to California. Once that happens, even if she appears afterwards in Bais Din, Bais Din will be powerless to nullify the court's custody order. In other words, once there is a final judgement its simply too late for any Bais Din to do anything. The father would need to hope that the mother would immediately become so hysterical over not immediately receiving her Gett, that she would instantly drop her crusade in secular court and proceed in Bais Din to handle all issues including the Gett, custody, finances etc.

How many Frum fathers simply give up the kids? Either because this prolonged court battle is too expensive, time consuming or emotionally draining?

Which divorced Frum woman has a better chance of getting remarried? The one where the father is totally out of the picture or the one where the father shares custody and is very involved in the kids' lives? It's no wonder the above scenario is happening so often.

This situation is what makes having a good appropriate prenuptial agreement so important and a bad one so horrific and unfair.

The RCA/ Bais Din of America prenuptial agreement is a disaster for fathers. Their prenu makes coming to the Bais Din for custody/finances optional. Meaning the mother can go to court for the custody against Halacha, and still demand a Gett in Bais Din. Have her cake and eat it too. An appropriate prenu, would insist that all matters be handled in Bais Din thereby forcing both sides to take the fight out of court.

What motivation does a woman with a RCA prenu have to come to Bais Din? She knows she can go to court and keep the children away and receive her Gett on demand from the Bais Din of America. This RCA prenu takes away any rights of the father to insist that all issues be handled in Bais Din.

Something else that is often happening in our community is instead of mothers filing orders of protection, they instead tell the husband-I need space. I am taking the kids

and going across the country to my parents but we will go to counseling and work this out. Meanwhile, months go by. Maybe they do counseling once or twice, maybe they don't. After a while, the mother files in court in NY and says, the same argument as mentioned above. The kids and I are now settled here, it would be detrimental to change their routine and move back to L.A.

So once again the father is now estranged from kids just as in the order of protection scenario.

I am happy to share more about this topic but just thought maybe the Klal should be aware of this.

Thank you

Rabbi Twersky

שלחן ערוך אבן העזר סימן פב סעיף ז

שלמו חדשיו וגמלתו, אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה, אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו; ואחר ו' שנים יש לאב לומר: אם אינו אצלי לא אתן לו מזונות. והבת אצל אמה לעולם, ואפילו לאחר ו'. כיצד, היה האב ראוי לצדקה, מוציאין ממנו הראוי לה בעל כרחו, וזנין אותה והיא אצל אמה; ואפילו נשאת האם לאחר, בתה אצלה ואביה זן אותה משום צדקה, עד שימות האב ותיזן אח"כ מנכסיו בתנאי כתובתה והיא אצל אמה: הגה - ודוקא שנראה לב"ד שטוב לבת להיות עם אמה, אבל אם נראה להם שטוב לה יותר לישיב עם בית אביה, אין האם יכולה לכופף שתהיה עמה (ר"מ פדוואה סימן צ"ג). מתה האם, אין אם אמה יכולה לכופף שיהיו הבנים עמה (ב"י בשם הרשב"ץ):

פתחי תשובה על שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן פב סעיף ז

(ו) אין האם יוכל לכופף. עבה"ט ועי' בתשו' הרדב"ז ח"א סימן רס"ג שכ' במי שגירש אשתו ויש לו ממנה בת שהיא בת שבעה והיא אצל אמה וזינתה אמה וילדה מזונות ואבי הבת רוצה לקחת בתו מאצלה שלא תלמד מעשה אמה. הדבר ברור שהדין עמו דהכא אן סהדי דלא ניחא לה בצוותא דאמה ואפי' תאמר אצל אמי אני רוצה אין שומעין לה דחיישינן שמא תהיה נגררת אחר אמה וכ"ש שכבר היא בת שבע וטועמת טעם ביא' וגדולה מזו שאפילו לא היה האב חי ובאים קרובים לקחתה שומעין להם ואפי' אין שם קרובים בב"ד אביהם של יתומים וחייבין להוציאה מעם אמה ולהפקידה בבית א' מהכשרים כפי ראות עיניהם כו' ע"ש. ובסי' ש"ס שם מבואר דאפי' לא זינתה האם רק שהיא פרוצה או שפרוצים נכנסין לביתה הרשות ביד קרובים לקחתה מאצלה ע"ש:

(ז) אם אין אמה. עי' בתשו' הרדב"ז ח"א סי' קכ"ו שנשאל בראובן שמתה אשתו והניחו לו בן קטן חולה והוא אצל אמו ורוצה ראובן לקחת אותו והוא לא נשא אשה והוא עני ובזמן שיוצא לחוץ מניח את הבן אצל השכנים אם טוב שיעמוד הבן אצל אמו או אצל אביו. והשיב הדבר ברור שהבן אצל אמו אמרו ולא אצל אמו ואעפ"כ אם ראו בב"ד שתקנת הילד שיעמוד אצל אמו אף על פי שיאמר ראובן תנו לי בני ואני אעשה מה שארצה אין שומעין לו כו' כללא דמלתא הכל תלוי בראות ב"ד באיזה מקום תקנה לולד יותר ע"ש:

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) דברים פרשת שופטים דף כח עמוד א

תניא שופטים ושוטרים. רבי אליעזר בן שמוע אומר אם יש שוטרים יש שופטים אם אין שוטרים אין שופטים.

אור החיים פרשת שופטים פרק טז פסוק יח

שופטים וגו'. סמך מצוה זו למצות ג' פעמים וגו' שלפניה, להעיר שהגם שמצוך לעלות שלשה פעמים בשנה ליראות

את פני ה' ושם היא עומדת סנהדרי גדולה קבועה אף על פי כן צריך למנות שופטים וכו' ולא יסמכו על בית דין שלפני ה' בלשכת הגזית לבד, והטעם כדי שלא תענה הדין עד עלות אל המקום, וטעם השוטרים אמרו בפסיקתא ר' אלעזר בן שמוע אומר אם יש שוטרים יש שופטים אם אין שוטרים אין שופטים ע"כ, הדברים מוכיחים שאם אין שוטרים אין חיוב מצות שופטים, ומעתה כל שידועים ישראל שהעם אינם נשמעים לשופטים והשופטים אינם יכולים לכופם אין חיוב במינוי השופטים, וכל שהעם נשמעים לדייניהם בלא שוטרים חייבין למנות שופטים וקוראים אנו בשופט זה שופט ושופט זה שופט ושופט זה:

כנפי יונה ח"ב עמוד שכו

וכן כתבו הגרי"ש אלישיב, הגר"ב

ז'ולטי והגר"מ אליהו (ערעור תשל"ב/9):

”בית הדין הרבני בישראל יונק
את שיפוטו מכחה של תורה
ודיניה... ואם כך הרי כל טענה
של חוסר סמכות במסגרת החוק
אינה תופסת, כאשר הצעיה היא
בסמכות מכח התורה ליהודי שומר
תורה ומצוות.”

שו"ת בצל החכמה חלק ו סימן סז

דין מצות והגדת לבנך באב המיסב עם בניו ליד שלחן חותנו או אביו. - מצות והגדת לברך, אם היינו קטנים או גם גדולים - דין שליחות כשהמשלח עומד על יד השליח בעת קיום השליחות - הפקרת חמץ ע"י שליח - שומע כעונה בצריך אמירה בקול רם

ואשר לשאלת מעכ"ת שליט"א בנוגע להנהוג מזה דורות כי בני נשואים הולכים בלילי הפסח אל אביהם או אל חותניהם ושומעים שם עריכת הסדר מפי האב או החותן, וזה גם כשיש להם בני נמצא שהם - אבות הבנים - בעצמם חייבים לספר לבניהם מעניני יציאת מצרים כדכתיב, והגדת לבנך וגו' ואמרת לבנך וגו', ולפי הנהוג אין האב מספר לבניו כלום אלא הסבא, ונמצא האב מבטל בידים מצות עשה דאורייתא המזדמן לו רק פעם בשנה. ומעכ"ת שליט"א רצונו לשמוע חו"ד העני' והנני לרצונו בס"ד לטובה.

(א) איתא בספר המצות להרמב"ם (מצו"ע קנ"ז), שצונו לספר ביציאת מצרים בליל ט"ו מניסן וכו' והכתוב הבא על

הצווי הזה הוא אומרו והגדת לבנך ביום ההוא וכו'. ולשון מכילתא מכלל שנאמר כי ישאלך בנך יכול אם ישאלך בנך אתה מגיד לו וכו' ת"ל והגדת לבנך אעפ"י שאינו שואלך. אין לי אלא בזמן שיש לו בן בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין ת"ל ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה וכו' עכ"ל. ובספר יד החזקה (פ"ז מה' חמץ ומצה ה"א) כ' וז"ל, מצו"ע של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל ט"ו בניסן שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים וכו' ואעפ"י שאין לו בן, אפילו חכמים גדולים חייבים לספר ביציאת מצרים וכו', (הלכה ב') מצוה להודיע לבנים אפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך וכו', עכ"ל. - מבואר כי המצוה לספר עניני יציאת מצרים לבנו ילפינן מקרא דוהגדת לבנך. והמצוה לספר בינו לבין עצמו וכן לספר לאחרים חוץ מבניו ילפינן מקרא דזכור את היום הזה.

ב) אמנם ממש"כ רבינו בספר שבלי הלקט (סי' ר"ח דף צ"ד ב ד"ה חכם) בביאור שאלת הבן חכם, מה העדות וכו' אשר צוה ה"א אתכם וז"ל, ומה שאמר אתכם ולא אותנו פי' ר' צדקיהו בר בנימין אחי שני זצ"ל, שאין בזה מוציא עצמו מן הכלל כיון שאמר אלקינו, אלא לפי שאין שוחטין פסח על קטן עכ"ל וכ"כ גם בס' מטה משה (סי' תרל"ז) בשם רצב"ב הנ"ל. מבואר דבנים הנזכרים בתורה בנוגע למצות סיפור יציאת מצרים מיירא בבנים קטנים דוקא. - והוי כעין ובניהם אשר לא ידעו וגו' דכתיב בפרשת הקהל (דברים ל"א י"ג) עיי' פי' הרמב"ן שם.

ג) לפי"ז מצות סיפור יצ"מ בליל פסח לבניו הקטנים ילפינן מקרא שנזכר בהם בנך, והמצוה לספר בינו לבין עצמו וכן לספר לאחרים ובניו הגדולים בכלל, ילפינן מקרא דזכור את היום הזה. נמצא הסיפור לבניו הגדולים אינו אלא כסיפור לאחרים. - ועיי' לקמן אות י"ח - כ"א).

ד) והנה כשרבים, כגון עשרה אנשים זרים זה לזה מסובים יחד לליל סדר דינם, שאחד מהם שואל ואחד מהם משיב עבדים היינו וכו', וכולם יצאו בזה ידי חובת מצות סיפור יצ"מ לכתחילה. ואף ששמונה מהם לא אמרו דבר לא שאלו ולא השיבו, מ"מ שומע כעונה כמו בברכהמ"ז וקידוש היום וכל מצות שבדיבור שאחד מוציא חבירו חוץ מק"ש עיי' מנ"ח (מצוה כ"א). - ולהמבואר לעיל (אות ב' ג') גם אם בין שמונה אלה שלא שאלו ולא השיבו דבר הי' אב עם בנו גדול בר חיובא, יצאו ג"כ יד"ח, שהרי אב לגבי בנו הגדול דינו כשני אנשים זרים זה לזה.

ה) מובן להנ"ל כי ההולך לליל הסדר לבית אביו או לבית חותנו עם בניו הגדולים, והסבא של הבנים הוא עורך הסדר והוא האומר את ההגדה, הוי ממש כהך דלעיל (אות ד') ושפיר דמי גם לכתחילה.

ו) אמנם זה ניחא בהולך אל אביו או חותנו לליל הסדר עם בנים גדולים בלבד, אבל בהולך אליהם עם בנים קטנים או גדולים וגם קטנים, אכתי צ"ע איך רשאי לבטל מצו"ע דוהגדת לבנך המוטל עליו כלפי בניו הקטנים.

ז) ולהרמב"ם (פ"ז מה' חו"מ ה"ב) שכ' מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך וכו' כיצד, אם הי' קטן או טיפש אומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו וכו' ואם הי' הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו וכו' עכ"ל ע"ש. מבואר כוונתו, שאם הי' הבן קטן או שלא הי' קטן אלא גדול אבל הי' טיפש אז אומר לו, בני, כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו וכו' ובלילה הזה פדה אותנו הקדוש ברוך הוא ויוציאנו

לחירות. ואם הי' הבן גדול וחכם, היינו שלא הי' לא קטן ולא טיפש, אלא גדול וחכם, אז צריך לפי דעת של הבן להודיע מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו. הרי לדעתו והגדת לבנך כולל בין בנים קטנים ובין בנים גדולים, וא"כ גם בהולך אל אביו או חותנו עם בנים גדולים בלבד צ"ע איך יבטל מצות והגדת לבנך המוטל עליו גם לגבי בניו הגדולים.

(ח) והנלענ"ד בס"ד ליישב מנהגן של ישראל. דמבואר בפרמ"ג (פתיחה כוללת ח"ג אות כ"ח) וז"ל, הנה במצות אחד מוציא חבירו כדאיתא בר"ה סו"פ ג' וד' הוא מטעם שליחות וכו' וכל היכא דשליח לאו בר חיובא הוא ל"ש בי' תורת שליחות כמו אשה במצו"ע שהז"ג ובן כרך בי"ד וכו' וכל המצות אעפ"י שיצא מוציא הוא דהוה כמחויב בדבר מטעם ערבות ומ"מ העיקר שאחד מוציא חבירו מטעם שליחות הוא וכאמור עכ"ל, עש"ה.

(ט) והנה בסוגיא דשבת (קל"ג א) מקשה, ואביי אליבא דר"ש האי בשר מאי עביד לי' וכו' אר"מ באומר אבי הבן לקוץ בהרת דבנו הוא קא מתכוין. ומקשה, ואי איכא אחר ליעביד אחר וכו' ופרש"י ואי איכא אחר, שאינו חושש לטהרו ליעביד, אחר ולא ליקו אב להתם וכו' עכ"ל. וראיתי בס' מל"מ (פ"י מה' טומאת צרעת ה"א סוד"ה ומ"ש רבינו או) מוכיח מדברי רש"י אלו "דאי קאי אב התם אף שהמל אינו מכוין לטהרו אפי"ה עובר בלאו. וטעמא דמילתא דכיון דהמצוה מוטלת על האב המוהל שליחותי' דהאב קא עביד וכיון דכוונת האב הוא לטהרו הרי הוא עובר בלאו וכו" עכ"ל. - ועיי' שו"ת שערי דעה (ה"א סי' קל"ח) שעל יסוד דברי רש"י (שבת קל"ג א) כ', דבחופת נדה אם החתן מושיט להכלה את הטבעת ע"י אחר, אפשר דלא חשיבא כטלי קדושיך מע"ג קרקע, דכיון דהחתן עומד שם עדיפא משליחות דעלמא ע"ש. ויותר מזה מבואר עוד לו (שם ח"ב סי' רנ"ד) בנתבע שסירב לציית דינא ואחר שהפסיד גם בערכאותיהם זכה התובע ששוטר ילך עמו למשכן את הנתבע כנגד כל החוב, ודן שם הגאון שערי דעה אם אין בזה חשש לאו דאורייתא דלא תבוא אל ביתו לעבוט, ואף דאין שליחות לנכרי, אפשר דבעניני ממון לא בעינן תורת שליחות גמורה ע"ש שהאריך בזה ולבסוף כ' וז"ל, אשר על כן צריך ליזהר בזה הרבה "וביותר לילך בעצמו עם השוטר דלפי הנראה מדברי רש"י שבת קל"ג ד"ה ליעבד כל שהמשלח עומד בשעת עשיית השליח עדיף טפי משליחו כמותו והו"ל כעין ידו" וכו' עכ"ל.

(י) ובס' כף החיים (סי' תל"ד סקנ"ד) מעתיק מדרשת מהרי"ל שכ', הבודק (חמץ) לאלמנה היא מבטלת בעצמה ואם אינה יודעת בלה"ק תאמר בלשון אשכנז ואם אינה יכולה כלל לבטל בעצמה אז יבטל הבודק בשבילה והיא תעמוד אצלו בשעת הביטול דנראה כשלוחה ע"כ. ועיי' בכה"ח מש"כ בביאור דברי המהרי"ל. ועפ"י דברי רש"י הנ"ל י"ל, כי המהרי"ל חשש לשיטת הסוברים דלא מהני ביטול ע"י שליח דאין שליחות לביטול עיי' ב"י וב"ח סוסי' תל"ד, לזה כ' "אז יבטל הבודק בשבילה והיא תעמוד אצלו בשעת הביטול דנראה כשלוחה", ר"ל הבודק שהוא שליחה יבטל והיא תעמוד אצלו דאז מהני מחשבתה והוא נעשה כשלוחה גם לביטול, דכיון שהיא עומדת אצלו עדיף משלוחו כמותו והוי כידה ושפיר מבטל בשבילה.

(יא) ולכן גם בנדון שאלתנו שאם כי הסבא הוא העורך הסדר והוא האומר ההגדה בקול רם בפני המסובין והוא מכוין להוציאם יד"ח סיפור יצ"מ, מ"מ הרי גם אביהם של נכדי הסבא דהיינו בנו או חתנו של הסבא יושב שם על יד

הסבא בעת אמירתו את ההגדה, ונמצא אלים שליחות או משליחות דעלמא כפרש"י שבת (קל"ג א) הנ"ל. ובפרט שלהמבואר בפרמ"ג (אות ח') הסבא אומר ההגדה להוציא את המסובין יד"ח מצות סיפור יצ"מ הוא בהכרח שליח שלהם לכך, "שאחד מוציא חבירו מטעם שליחות הוא", וא"כ כשאבי הבן מכיין כדינא לצאת יד"ח מצות סיפור יצ"מ וגם לקיים מצות והגדת לבנך, אז גם אם אינו עושה את אביו או את חותנו שליח להוציאו יד"ח והגדת לבנך, ממילא הוא נעשה בהכרח שליח גם לכך. דכיון שהאב עומד התם בעת אמירת ההגדה דהיינו קיום השליחות, בהכרח נעשה הסבא שליח גם למחשבת וכוונת משלחו אבי הבן כפרש"י הנ"ל. - ובאמת הרי רגילים לפני התחלת אמירת ההגדה לומר, הנני מוכן ומזומן לקיים המצוה לספר ביציאת מצרים וכו' כנדפס בסידור הגאון יעב"ץ וברובן של ההגדות לילי הסדר. והוא הנוסח שאומר האב גם כשהוא בעצמו עורך את הסדר בביתו בפני בניו ובני ביתו. - גם בלא"ה אפשר דהוי כשליחו כמו שאפשר דהוי כידו כבשו"ת שערי דעה הנ"ל (ח"ב סי' רנ"ד) הנ"ל בשוטר עכו"ם, מכיון שהאב נמצא שם על יד הסבא בעת אמירת ההגדה.

יב) ומשום מצוה בו יותר מבשלוחו לא שייך כאן לענ"ד, דרק במצוה המוטלת על היחיד והוא אינו מקיים אותה בעצמו אלא ממנה ליחיד לשליח לעשותה במקומו. אבל מצוה המוטלת על יחידים רבים והם ממנים אחד לשליח להוציאם יד"ח, אין בזה משום מצוה בו יותר מבשלוחו, אדרבה יש בזה משום מעלת ברוב עם הדרת מלך. - ועיי' טו"ז או"ח (סי' קפ"ג סק"ו) ובמ"ב שם (סק"ז) דמעיקר הדין נכון שישמעו המסובין כל הברכהמ"ז מפי המזמן והוא יוציאם בברכתו ע"ש ועיי' בטו"ז שם בשם הרא"ש ולא אמרינן דאדרבה כל אחד יברך לעצמו דמצוה בו יותר משלוחו, א"ו כמש"כ. - ועיי' מג"א (סי' תרפ"ט סק"י). וגם החולקים היינו משום דמקרא מגילה הוי כמו תפלה, משא"כ אמירת ההגדה. וגם אם כולם אומרים בלחש, ניחא.

ועיי' שבילי דוד לשו"ע או"ח (כללי ברכות שבראש הספר, כלל ג' פ"ב אות ז') שכ' שאם מזמנין ואח"כ כל אחד מברך לעצמו וצייטין בלחש שאומר המברך, מקיימין בזה גם ברוב עם הדרת מלך כיון דצייטין לדבריו, ונראה כי כן הוא בכל הברכות דכשמברך עמו בלחש מקיים ברוב עם הדרת מלך ע"כ עש"ה. וא"כ ה"נ בנד"ד באמירת ההגדה.

יג) עוד זאת הרי מה שמשפחות הבן או הבת הולכות לליל הסדר אל בית הוריהם הוא משום שמחת יום טוב לשמוח את החג הקדוש ביחד, שעיי"כ תוגדל השמחה. ועיי' שבלי הלקט (סי' רי"ח ד"ה חכם מה הוא אומר) שהבן החכם כשרואה אביו מתחבר עם שכניו על פסח אחד שואל למה אתם צריכים לכך "ודרך העולם לחוג ולשמוח עם אנשי ביתו". היינו ולא עם שכניו וגם לא ביחיד, ובהקבץ המשפחה תתרבה השמחה כידוע. ובכל כה"ג שניכר שאינו עושה שליח בשביל עצלות אלא לסיבה נכונה מובנה ל"ש מצוה בו יותר מבשלוחו כנלענ"ד נכון ופשוט.

יד) עוד אמינא להעיר ממה שראיתי בספר בית הלוי (על ס' בראשית אחר ח' לחנוכה) שכ', מה שאמר חכם אחד דכהן אחד יכול לומר ברכת כהנים ושאר הכהנים ישמעו ושומע כעונה וכו' לא נהירא כלל דשומע כעונה שייך רק בדבר שא"צ בו רק אמירה לחודא, אבל ברכת כהנים דצריך קול רם כאדם האומר לחבירו וכו' ובזה ל"ש שומע כעונה שהרי ענייתו של הכהן השומע הרי אינו נשמע להעם השומעים ולא עדיף הך כהן השומע מאם הי' אומר בפירוש בפה רק בלחש דלא יצא וכו' עכ"ל. - וראיתי בשו"ת משיב דבר להגאון נצי"ב (חאו"ח סי' מ"ז ד"ה סימן

קכ"ח) שדוחה טעם זה, דהא בקרה"ת מוציאין את המברך ואת הצבור אף על גב דבעינן דוקא שיקרא מתוך הכתב וכן בפ' זכור דמה"ת לקרות בספר ומ"מ אחד מוציא את הרבים וכן במקרא בכורים דבעינן קול רם ואפי"ה אחד מוציא את חברו. ועכ"ז לדינא מסכים גם הוא דבברכת כהנים אין א' מוציא לשאר כהנים ולא מטעמייהו הנ"ל אלא מטעמא דברכת כהנין היינו תפלה, ובתפלה מי שבקי אינו יוצא בשל חברו ע"ש. כן ראיתי למרן בס' חזון איש (חאו"ח סי' כ"ט) שכ' כי מדין שומע כעונה נחשב דיבורו של המשמיע כאילו הי' דיבורו של השומע ולכן שומע קריאת המגילה הוי כעונה מתוך הכתב ולא כאילו קראה על פה ע"ש באורך. וכ' שכן הוא גם בשו"ת בית שלמה (סי' י"ז). - ועיי' ס' ברית הלוי (בסופו מילואים הערות הגאון אדר"ת אות ב') מזה.

טו) כעת נדפס הגדה של פסח מבית לוי, ושם (דף ק"ו - ק"ז) מביא דברי בית הלוי הנ"ל ושהגאון בעל אור שמח והחזון איש חולקים עליו. ומביא שם בשם הגר"ח דכוונת הבית הלוי דבברכת כהנים בעינן קול רם משום שנאמר אמור להם והיינו שהעם יהיו שומעים את דיבורו ולזה לא מהני שומע כעונה דאף דלגבי כהן השומע נחשב כאילו ענה בקול רם מ"מ סו"ס אינם שומעים את דיבורו. ע"ש. - ודעת החולקים נראה דס"ל דמה שהעם שומעים קולו של המשמיע הוי כאילו שומעים קולם של כל הכהנים שומעים כעונים.

טז) לפי"ז בנדון שאלתנו שהבן או החתן שומע קולו של הסבא והם כעונים נמצא מה שהנכד שומע מפי הסבא הוי כשומע גם מפי האבא, לדעת המשיב דבר, אור שמח, חזון איש ובית שלמה, משא"כ לדעת הבית הלוי כמובן. ויש לפלפל עוד בזה ואכ"מ. - ואפשר דעת המקילין בברכת כהנים משום דס"ל דכל שאמרו הכהן בקול רם אף על פי שהצבור לא שמע מתקיים בהם ואני אברכם ואפי' בעם שבשדות, משא"כ במצות והגדת בודאי העיקר שהבן ישמע.

יז) כתבתי כ"ז ליישב מנהגן של ישראל, אבל בודאי כל אב ההולך ללילי הסדר אל אביו, או אל חותנו, אם ישתדל להגיד שם לבניו לפני הסדר, באמצעו, באמצע הסעודה, או לאחר' מנסי יצ"מ ונפלאות ה' עמנו כמבואר ברמב"ם ובפוסקים, לית טב מיני'.

יח) אגב אעיר במש"כ לעיל (אות ב') מס' שבלי הלקט דבנים הנזכרים בקראי לגבי מצות סיפור יצ"מ בבנים קטנים דוקא מיירי. ולא תקשה לפי"ז הא דקאמר, רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו לפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר, דמנא לן שהוא רשע ומוציא עצמו מן הכלל, דילמא משו"ה אומר לכם לפי שהוא להיותו קטן לא נצטוה עדיין, כמו הבן חכם שאומר אתכם לפי שאין שוחטין על הקטן. דמבואר בירושלמי מובא בשבהל"ק שם (דף צ"ד ב ד"ה רשע) ששאלתו היא, מה העבודה שאתם מטריחים עלינו בכל שנה ושנה ע"ש. וכיון דלא קאי שאלתו על מצות התורה לא שייך לומר דקאמר לכם לפי שהוא לא נצטוה עדיין שהרי לא מיירא בצוויים רק במה שמטריחים.

יט) אבל צ"ע ממש"כ בס' שבהל"ק בעצמו שם דף צ"ד. ד"ה אפילו כולנו חכמים, כדאמרינן אפי' שני תלמידי חכמים הבקיאים בהלכות פסח שואלין זה את זה כדי לקיים מצות "והגדת" עכ"ל. הרי דמפרש דקרא דוהגדת לבנך מיירא בבנים גדולים ת"ח וכדקאמר גם כולנו זקנים. ודוחק לומר דקרא דכי ישאלך בנך מחר לאמור מה העדות והחוקים

והמשפטים אשר צוה ה"א אתכם (דברים ו' ב') דכתיב בשאלת בן חכם מיירא בבן קטן ולכן אומר אתכם דהוא להיותו קטן לא נצטוה עדיין דאין שוחטין על הקטן. ואילו קרא דוהגדת לבנך (שמות י"ג ח') מיירא בבנים גדולים.

כ) עוד צ"ע דבמכילתא (עיי' לעיל אות א') יליף חובת סיפור יצ"מ בינו לבין אחרים מקרא דזכור את היום הזה, ולא מקרא דוהגדת לבנך. אמנם גם בספר החינוך (מצוה כ"א) כ', מצוה לספר בענין יצ"מ בליל ט"ו בניסן וכו' שנאמר והגדת לבנך וכו' ומה שאמר הכתוב לבנך לאו דוקא בנו אלא אפי' עם כל ברי' עכ"ל. ונראה שזה גם דעת השב"ה"ק שפי' דאפי' שני ת"ח שואלין זא"ז כדי לקיים מצות "והגדת", דס"ל ג"כ דמצוה זו כוללת כל ברי'. - וע"כ צ"ל לדידהו דהא דקתני במכילתא, בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין ת"ל ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה, עיקר קרא לבינו לבין עצמו אתא וכדקתני "זכור" לשון יחיד, ובינו לבין אחרים אגב נקטי' דעיקרו ילפינן מקרא דוהגדת הכולל כל ברי', וצ"ע.

כא) ויתכן לפי"ז כי ר' צדקיהו בר בנימין (לעיל אות ב') דמפרש דבנים דכתיבי גבי מצות יצ"מ מיירי בבנים קטנים מפרש דברי המכילתא כפשטן דבין בינו לבין עצמו ובין בינו לבין אחרים ובניו הגדולים בכלל ילפינן מקרא דזכור את היום. והשב"ה"ק עצמו שמפרש דשני ת"ח שואלין זא"ז כדי לקיים מצות והגדת, ס"ל כספר החינוך וכמש"כ וחולק על הר' צדקיהו הנ"ל.

העולה להלכה: א) נחלקו הפוסקים אם מצות האב בסיפור יציאת מצרים לבניו, היינו לבנים קטנים דוקא או ה"ה גם לבנים גדולים (אות ב' ז' כ"א) ויש להחמיר. - ב) משלח שליח שהמשלח עומד על ידו בעת עשיית השליחות, הוי שליח כפי מחשבת המשלח אף על גב שהשליח אינו מכוין לכך (אות ט'). - ג) גם להסוברים דלא מהני שליחות לביטול חמץ, נראה דשפיר מהני כשבעה"ב עומד על יד השליח בעת שהוא מבטל (אות י'). - ד) סבא האומר ההגדה לכל המסובין הוי ממילא שליח האב שהוא בין המסובין, לספר יצ"מ לבניו (אות י"א) עיי' בפנים. - ה) לא שייך מצוה בו יותר מבשליחו רק ביחיד הממנה ליחיד לעשות המצוה במקומו, אבל יחידים רבים הממנים שליח להוציאם יד"ח, אדרבה יש בו משום ברוב עם הדרת מלך (אות י"ב). - ו) בהתאספות המשפחה להגדיל שמחת החג, אין לחוש משום מצוה בו יותר משלוcho (אות י"ג) עיי' בפנים. - ז) נחלקו הפוסקים, אם יכול כהן אחד לומר ברכת כהנים ושאר הכהנים ישמעו ויוצאים יד"ח ברכת כהנים דשומע כעונה (אות י"ד). - ח) נראה דעת רובם של הפוסקים, דבשומע כעונה, נחשב כאילו השומע אומר הדברים ממש כפי שהשמיע אומרם מתוך הכתב, על הכוס ובקול רם וכאילו העם השומע שמעו גם קולו של השומע (אות י"ד ט"ז). - ט) אב או חתן ההולכים עם משפחותיהם לליל הסדר לבית אביהם או חותניהם, נכון שיספרו שם בעצמם קצת מנסי יצ"מ לבניהם (אות י"ז).

תשובות והנהגות כרך ב סימן רלו

שאלה: לאכול ליל הסדר אצל הסבא, ובגדר חובת הבן שואל

בכמה משפחות מקובל מנהג שמתאספים כל המשפחה כולה אצל הסבא, והוא מנהל את הסדר לכולם, אבל יש להעיר בזה שבעצם מצות הלילה "והגדת לבנך" והיינו שיש מ"ע מיוחדת בבנו, (ולא מצאנו רבוי לבן בנו כמו

שמצינו לת"ת, וכ"ש לבן בתו שאפילו בת"ת אינו ברור), וכשיושבים בליל סדר והסבא הוא שמסביר ולא האב, שאינו מדבר בפני אביו, הלוא מבטל מ"ע המוטלת עליו לספר לבנו בליל פסח, ואף שמקיימין המ"ע דסיפור אפילו בינו לעצמו, מ"מ יש במ"ע זו ענף מיוחד לאב לספר לבנו, (ומיהו יש באחרונים שמדמין לת"ת דמלבד חיובו לבנו חייב גם בבן בנו, עיין התעוררות תשובה ח"ב סימן פ"ז, וכן כמה אדמו"רים מפורסמים דקדקו שהנכדים ישאלו גם להם דוקא, ובזה ששאלו גם להם פשוט דמקורו מקרא דכתיב למען תספר באזני בנך "ובן בנך").

ונראה עוד שבליל פסח על ידי קיום המצה הוא זמן מוכשר להשריש האמונה בבנים, ולא יפוג טעם הלילה מהבנים אח"כ, וזהו בכלל זכות המצה וכסייעתא דשמיא, וראוי לקיים המ"ע כפשוטה שכל אב מגיד לבנו בליל פסח נפלאות הבורא ית"ש וחסדיו שנשארנו לעם עד היום הזה, וזהו מצות האב דוקא וראוי להניחו לאב דוקא.

ומיהו אפשר שלמצות האב "והגדת לבנך" מועיל שליחות ולא נקרא מצוה שבגופו, ואז א"ש שמכבדים הסבא שיגיד ויספר והוא שלוחו של ההורים, וכ"ש שבו יש חכמה וזקנה ועדיף טפי, ודומה לשחיטת פסח ולמילה שמועיל שליחות שהעיקר שהפסח נשחט או במילה שהבן נימול, גם כאן העיקר שהבן ישמע הסיפור ואינו הלכה שהאב בגופו יספר.

וכעין זה עיין בהפלאה בקידושין (ל א) דבמצות והודעתם לבניך ולבני בניך עדיף שהסב ילמוד עם הנכד שהמסורת קרובה יותר, ועד"ז במצות ולמען תספר באזני בנך ובן בנך יש ענין במסורת הסב לנכד.

אמנם מצוה בו יותר מבשלוחו ונכון גם לאב להשתתף בליל סדר, ולומר איזה דברי תורה בשבח הבורא ית"ש ונפלאותיו והשגחתו הפרטית, ויציאת מצרים היא לא לדור ההוא בלבד אלא גם לדורינו, ומקיים בזה מצותו גם בגופו ואשרי חלקו.

ובשם הגר"ח מבריסק זצ"ל מוסרים שעיקר חובת הבן לשאול מה נשתנה הלילה ולא דוקא ד' קושיות וע"ז צריך לעוררו, ולכן מחזירין הקערה ומחלקין קליות לעוררו לשאול, וכן מפרש ברמב"ם פ"ח דחו"מ ה"ב "כאן הבן שואל ואומר הקורא מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות וכו'" הרי דלהרמב"ם אומר האב שאלות "מה נשתנה" ומבאר הגר"ח דהבן שואל על שינוי הלילה, וגדול אומר כל שאלות מה נשתנה כדי שתהא הגדה בדרך תשובה לשאלה, וזו כוונת הרמב"ם "ואומר הקורא", דאומר כן הד' קושיות כדי לקיים ההגדה בדרך תשובה לשאלה שהיא מעיקר דין "סיפור יצי"מ" שסיפור הוא בדרך שאלה ותשובה. (ע"ע בדברינו במועו"ז ח"ג סי' רנ"ג). ודקדק מאד לעשות שינויים ושישאל התינוק על השינויים בלילה זאת, ועיין פסחים קטו: דאיתא שם בגמרא דאביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא דקא מידלי תכא קמיה [שעקרו השולחן עם הלחם מלפניו] א"ל עדיין לא קאכילנן אתי קא מעקרי תכא מיקמן א"ל רבה פטרתן מלומר מה נשתנה, והתוס' שם נתקשו דהרי עדיין לא שאל מה נשתנה ונדחקו ליישב ד"כלומר ומתוך כך יבוא לישאל בשאר דברים והיה דאביי לא פירש הגמרא אלא תחלת שאלתו", אך למש"נ בהרמב"ם ניחא היטב דאכן להרמב"ם אין חובת השאלה בד' קושיות אלא במה נשתנה לבד סגי וכמ"ש. [וכן הרא"ש בתשובותיו כלל י"ד דין ה' מפרש דשאלת התינוק הוא על עקירת השולחן בלבד ע"ש]. ולדבריו ילדים קטנים מאד אין צריך ללמדם לשאול כל הד' קושיות רק עכ"פ שישאלו על השינוי בלילה זאת, ובזה לבד כבר יוצאין

חובת שאלת הבן כדי שתהיה התשובה לשאלה כמצותה.

ודבר זה עיקר גדול שאפילו אם הילד אינו יכול עדיין לשאול ד' קושיות, כשיכול לדבר צריכים לעוררו לשאול עכ"פ על השינוי בלילה זה מכל הלילות ובזה גם כן האב מקיים מצות הגדה דרך שאלה כמצותה, ואפילו בחילוק קליות ואגוזים כששואל "מה זה הלילה" והאב משיב שיצאנו ממצרים מקיים בזה המ"ע דרך שאלה ותשובה.

Dr. Younger

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף צ עמוד ב

דאמר ר' אלעזר: כל המגרש אשתו ראשונה - אפילו מזבח מוריד עליו דמעות, שנאמר: וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה מאין [עוד] פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם, ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעורייך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך.

שלחן ערוך אבן העזר סימן פב סעיף ז

שלמו חדשיו וגמלתו, אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה, אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו; ואחר ו' שנים יש לאב לומר: אם אינו אצלי לא אתן לו מזונות. והבת אצל אמה לעולם, ואפילו לאחר ו'. כיצד, היה האב ראוי לצדקה, מוציאין ממנו הראוי לה בעל כרחו, וזנין אותה והיא אצל אמה; ואפילו נשאת האם לאחר, בתה אצלה ואביה זן אותה משום צדקה, עד שימות האב ותיזן אח"כ מנכסיו בתנאי כתובתה והיא אצל אמה: הגה - ודוקא שנראה לב"ד שטוב לבת להיות עם אמה, אבל אם נראה להם שטוב לה יותר לישוב עם בית אביה, אין האם יוכלה לכופ שיהיה עמה (ר"מ פדוואה סימן צ"ג). מתה האם, אין אם אמה יוכלה לכופ שיהיו הבנים עמה (ב"י בשם הרשב"ץ):

Rabbi Labin

שולחן ערוך אבן העזר הלכות גיטין סימן קיט סעיף ט

גרשה שבאה עם המגרש לדין מנדין אותם או מכין אותם מכת מרדות:

שולחן ערוך אבן העזר הלכות גיטין סימן קיט סעיף ז

מי שגרש אשתו מן הנשואין, לא תדור עמו בחצר, שמא יבואו לידי זנות. ואם היה כהן, לא תדור עמו במבוי. וכפר קטן נידון כמבוי: הגה - ואם נשאת לאחר, אפילו בישראל, לא תדור עמו במבוי (טור). וכל זה במבוי סתום, אבל במבוי מפולש שדרך רבים עובר ביניהם, מותרים לדור (ב"י בשם הר"ן שכ"כ בשם התוספות), אם רשות רבים מפסיק בין בתיהם (הגהות אשירי פ"ב דכתובות), אפילו אין בכל העיר שום יהודי רק הם לבד, שרי. (ת' הדשן סימן רמ"ג). גרשה משום שאסורה עליו, אפילו לא נשאת, אסור לדור עמה, כאלו נשאת לאחר (א"ז):

ארחות רבינו חלק ג עמוד קמה

גרוש וגרושתו יחד בפני ב"ד

ק"א. ספר לי הראב"ד הגרש"ק שליט"א ששאל את דודו מרן החזו"א זצוק"ל כשבאים לפניו לדין גרוש וגרושתו אודות מזונות ילדם וטוענים יחד והלא יש דין שאסור לגרוש וגרושתו להופיע יחד ולטעון זה עם זה בפני ב"ד כש"כ בגמ' בכתובות ובש"ע אה"ע סי' קי"ט ולפעמים יש גם פקו"נ בדבר כי המדובר במזונות עבור הילד ושאל את מרן מה לעשות והשיב לו מרן שאי אפשר להעמיד את הדת על תלה ויניח להם להופיע יחד בפניו כב"ד.

שו"ת משנה הלכות חלק יד סימן ט

חיוב לסדר כל סכסוכים קודם נתינת הגט

והיות כי שמעתי אפי' מרבנים שתמהו על הלכה זו לכן הנני לציין מקור ההלכה, עיין גמ' כתובות (דף כ"ח) שצריך לסדר הכל קודם הגט ואם יבאו לאחר הגט להתדיין נחלקו שהמגרש את אשתו ת"ר לזה הימנה בנכסי אביה אינה נפרעת אלא ע"י אחר אמר רב ששת ואי אתי לקמן לדינא לא מזדקקין להו רב פפא אמר שמותי משמתינן להו וכו' ואמר רב נחמן תנא באבל רבתי בנתגרשה מן הנשואין, ובמחלוקת אי משמתינן או מנדין או מלקין אותן, ובטוש"ע (א"ע סי' קי"ט) כתב שאם שניהם באו לפניו לדין לתבוע לאחר הגט משמתינן להו ובסי' ו' כתב דמכין אותן מכת מרדות, ובש"ע (א"ע סי' קי"ט ס"ט) כתב גרשה שבאה עם המגרש לדין מנדין אותם או מכין אותם מכת מרדות,

גם בסדרי הגט (א"ע שם) ובקב ונקי (סי' רמ"ה ואות רי"ט ואות ר"כ) כתבו שישאל הרב המסדר אחר הכתובה שתחזור לבעל או תמחול לו קודם הגט וכן יזהירם הרב שלא יהיו קשורים מהיום והלאה בשום דבר באופן שצריכין לסדר כל הענינים שלהם קודם נתינת הגט שלאחר הגט יהיו כרותים לעולם זה מזה ע"ש. ועיין בספרינו (משנה הלכות מהד"ת ח"ב סי' שנ"ז).

והגרמ"פ בספרו אגרות משה (א"ע ח"ד סי' קט"ו) כתב והוסיף לאמר בשאלה אם יכולה האשה לתבוע איזה חיובים מהבעל אחר הגט, והביא מש"ע (א"ע סי' קנ"ד בסדר הגט סע' פ"א) שכתב הרמ"א מסדר הגט מהר"י מינ"ץ שישאל הרב אחר הכתובה ושתחזיר לבעל הכתובה או תמחול לו כדי שלא יבאו אח"כ לידי קטט מחמת הכתובה ושיאמר הבעל ע"מ כן לא גירש וכו' והוא מנהג שנתפשט בכל העולם ודין כן כל ב"ד, שלכן אם המגרש לא בקש שיתנו לו שובר אין כותבין הב"ד שובר. ויש שגם אין מזהירין להאשה שתחזיר הכתובה כשתמצאהו מהטעם שכתב מהר"ם יוזפש בביאורו בברכת המים שלו על סדר הגט בסי' רמ"ה, דכיון דבזמננו המנהג פשוט שקודם הנתינה היא מוחלת לו הכתובה בפני הרב והעדים כדלעיל אם תרצה לגבות הכתובה לא ישמעו לה ב"ד אף לא יהיה הרב והעדים בחיים להעיד ע"ז כי יסמכו הב"ד על המנהג (והובא בס' קב ונקי סי' רמ"ה).

ומה"ט כל תביעות ממון שאיתא בסימן ר"כ שאם יש איזה חלוקים ביניהם יתפשרו על ככה הוא עוד מכ"ש מהכתובה ששייך בזה הטעם דרמ"א בשם מהר"ם מינ"ץ שלא יבאו לידי קטט ויאמר הבעל ע"מ כן לא גירשה, שלכן לא הוצרך הרמ"א להזכיר גם זה. ורק מהר"ם יוזפש שהאריך ביותר הזכיר גם זה שלא יבואו אינשי לטעות. וממילא איכא החזקה שעשו כן הב"ד וכל ב"ד שבעולם לא ישמעו אף שיש בידה שטרות החיובים מצד שידוע לכל ב"ד בעולם שכיון שנתגרשה כבר אין שום תביעות.

ומה"ט אמרתי להבעל שהגט עצמו הוא כמזהיר להאשה שאין הבעל חייב לה כלום ובב"ד של ישראל לא תוכל לתבוע כלום אף אם תרצה, ובערכאות נמי ברור שלא יתבעו שמאחר שהיא וכל משפחתה לא יעברו על מנהג כל ישראל שיש לחוש ללעז שיוציא הבעל לומר שע"מ כן לא גירשה "ואף אם הבטיח ע"י עורכי דין [לאיערס] איזה דבר בהסכמתו ובחתימתו ולא ירצה לקיים לא תוכל האשה לתבוע כלום ממנו" עכ"ל. [והרבה פעמים סדרנו גיטין יחד והי' פשוט אצלו חלק מהסידור שאמר כהנ"ל להם].

הנה לן פוסק הדור בזמנינו זצ"ל שפסק להדיא שכיון דכל הענינים צריכים להסתדר קודם הגט בשום אופן לא תוכל לתבוע ממנו לאחר הגט שום דבר ואפי' מה שהבטיח בכתב וע"י לאיערס אם לא ירצה לקיים לא תוכל האשה לתבוע כלום ממנו לאחר הגט, ואם תעבור ותתבע יש חשש לע"ז על הגט, אלא שהוסיף "וכל ב"ד שבעולם לא ישמעו אף שיש בידה שטרות החיובים מצד שידוע לכל ב"ד בעולם שכיון שנתגרשה כבר אין שום תביעות". ועיין עוד שם בתשובה (סי' קט"ו) שהוסיף שנית שהגט אפשר בטל למפרע אם תתבע לאחר הגט ממנו דברים.

ולכן פשוט דצריך לסדר הכל קודם נתינת הגט בכל אופן שהוא. וגם ראינו שב"ד שאינו עושה כן אינו נוהג ככל ב"ד שבעולם שגדר הגרמ"פ ותשובה זו כבר כתבה באמעריקא ולא בבבל מב"ד של רב אמי ורב אסי ורבינא ורב אשי

וכיוצא בו אשר המתחדשים טוענים ח"ו לילך אחר הזמן.

ופלא מה ששמעתי וראיתי אינם בקיאים בטוב גיטין שמניחין הסידור על לאחר נתינת הגט בשביל לקבל הגט ובכוון מכוונים להטעות את הבעל ומלמדין האשה לומר שאם תקבל הגט תוותר על ענינים רבים, ואחר שתקבל הגט שוב יתדיינו ותבקש מה שברצונה, ובאמת כי הוא איסור גמור ונגד ההלכה וח"ו גורמין לגט להבטל לגמרי ויגרום לממזרות או ספק ממזרות בישראל, כי כל טעות בגט גרע מגט מעושה שבגט מעושה לאחר שכפוהו אם ירצה ברעות נפשי' לגרשה יכול לגרשה בגט זה, אבל גט מוטעה פסול דאנן סהדי בכה"ג לא הי' מגרשה ורק שהב"ד והאשה הטעתו והו"ל גט מוטעה שהוא פסול.

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד סימן קטז

בענין אשה שהשיגה גט פטורין מבעלה וכעת תובעת ממנו ממון כדי שתסכים לגירושין דערכאות

הנה יש לי עגמ"נ גדול בדבר העסק שעמלנו ויגענו יחד ביגיעה גדולה להשיג גט פטורין כדי להתיר מכבלי העיגון אשה צעירה, וידענו שכל העיכוב היה ענין הגירושין דערכאות (דיווארס) מטאראנטא, שכן האשה דרה בא"י ויכולה להנשא ע"ס הג"פ, אבל הבעל דר בטאראנטא וכדי לינשא הוא צריך לגירושין דערכאות משם. ואנחנו יעצנו שע"י הגט תנשא לאחר ויוכל הבעל לעשות הגירושין האזרחיים והאשה לא תעכב וסמך עלינו הבעל שיהיה כן, ולבסוף מעכב אבי האשה ע"י שאינו כותב לעורך דין (הלאיער) שהיה לו בטאראנטא שמסלק תביעתו מהבעל, שע"ז א"א לבעל להשיג גירושין דערכאות. ואף שהבטיח אבי האשה במכתבו לאגוה"ר קודם מתן הג"פ שלא ימנע אינו מקיים דברו, והוא עוול גדול שאין כמוהו, כי הלא הרויח לבד שבתו הותרה וניסת לאחר שזה שוה אלפים לאין מספר ולא חשב כלל לתבוע האלף דאלאר שתובע עכשיו כי עוד היה מוסיף כהנה וכהנה, הרי הרויח כפשוטו מכיסו ממש דהרי הגירושין דערכאות לפי תנאי הגט של א"י היה עולה לו איזה סך גדול ועתה הרי לא הוצרך לזה.

ולבד כל זה אסור לו לתבוע כלל האלף דאלאר, ולמנוע לעשות הגירושין דערכאות אסור עוד ביותר ובכה"ג אמרינן שתיקותיך יפה מדבוריך כדאיתא בגיטין דף מ"ו ע"ב, ומטעם זה החמירו שאינה יכולה לתבוע הכתובה אחר הגירושין כדי שלא יבואו לידי קטטה מחמת הכתובה ויאמר הבעל ע"מ כן לא גירשה כדאיתא /אה"ע/ בסימן קנ"ד בסדר הגט סעי' פ"א, ובסדר גט ראשון אות רי"ח נמי הזהיר ע"ז שיקרעו הכתובה, וא"כ כ"ש בשאר דו"ד ובפרט בעובדא כזו שידוע לכל שאם היו רוצים צד הבעל היה נותן לו אבי האשה עוד אלפים, שודאי היה להם לחשוב שלא יתבע מהם כלום. ומחמת זה כמעט שבטוח אני שאמרנו שאין להם עליו שום טו"ת בעיניי ממון, מכיון שזה היינו מחוייבים לומר, וכן ברור שהוא בכלל מה שאמרו מסדרי הנתינה בא"י מהשליח להאשה שצריכה למחול לו הכתובה כדאיתא בסה"ג שלישי סימן מ"ג, ואף שלא הזכירו בדבר האלף דאלאר שתובע אותו משום שלא ידעו, הוא ממילא כיון שטעם אחד לזה כדי שלא יהיה לעז. אך אינני מוצא את הפס"ד שכתבנו ואולי הוא אצל כתר"ה בכל אופן אף שהיה איזה העלם מאתנו ולא אמרנו בפירוש, הוא ברור שאינו יכול לתבוע כלום ומוכרח לכתוב אל עורך הדין שלו שמסלק תביעתו כדי שלא יהיה עיכוב להשיג גירושין דערכאות מצד חשש הלעז.

ובעצם יש גם להסתפק לדינא ממש אולי יתבטל הגט ח"ו משום שאנחנו סהדי שלא נתן הגט אלא מצד הבטחתנו שיוכל עי"ז להשיג גירושין דערכאות משום שאבי האשה לא יעכב אלא אדרבה יסייע בזה, וכיון שמעכב שאם היה יודע שיעכב ברור שלא היה נותן הגט, וממילא לא הועיל כלום מה שאמר שהוא בלא תנאי. ונמצא שיש גם לדינא חשש גדול אם יעכב הגירושין דערכאות שהגט יהיה פסול וחשש ממזרות על הבנים שתלד ח"ו. ולכן בבקשה מכתר"ה שלמעה"ש יסביר לו כל זה ויאמר שבנפשו הוא עושה. ולבד כל אלה איך הוא רוצה בשביל תאוה להשיג אלף דאלאר שלא חשב כלל עליהם לצערנו כ"כ, שהרי ברשות צד הבעל חושדים אותנו ששקרנו להם ועשינו שלא כהוגן להחזיר המעות קודם שידענו שליכא עיכובים מצד אבי האשה, ובפרט שיודע אבי האשה שלא עשינו בשביל ריוח ופרנסה אלא לשם השי"ת להתיר את בתו מכבלי העיגון ולבסוף הוא עושה לנו רעה גדולה כזו שיהיה עלינו חשד על חנם. ומקוה אני שאחר שיסביר לו כתר"ה את כל זה יכתוב תיכף לעורך הדין שלו בטאראנטא, אבל אין לסמוך עליו אלא יראה שבפני כתר"ה יכתוב זה וכתר"ה יקח מידו וישלח בעצמו לבעל.

כתבתי גם לאבי האשה מכתב אך בקצור כי לא רציתי להאריך בכתב בדברי תורה לאיש שאינו בן תורה אבל הזכרתי מהעגמ"נ שלנו וגם שאסור לו לתבוע מצד שתיקותיך יפה מדבוריך.

ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

רמ"א סדר הגט (אחרי סימן קנד) סעיף פא

וישאל הרב אחר הכתובה, ושתחזיר לבעל הכתובה או תמחול לו, כדי שלא יבאו אח"כ לידי קטטה מחמת הכתובה ושיאמר הבעל על מנת כן לא גירשה (הטעם מ"כ בסדר מהר"י מינץ).

Rav Ploni

רש"י ריש פרשת משפטים

לפניהם - ולא לפני גוים ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל, אל תביאהו בערכאות שלהם, שהמביא דיני ישראל לפני גוים מחלל את השם ומיקר שם עבודה זרה להחשיבה, שנאמר (דברים לב, לא) כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים, כשאויבינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם:

הרב יוסף גולדברג

בענין חינוך הבת כשנחלקו בזה ההורים

למי זכות ההכרעה לאב או לאם, ומה הדין בנידון לאחר שההורים התגרשו

הופיעו בפני ביה"ד בעל ואשה אשר נמצאים בהליכי גירושין. לזוג שלושה ילדים שתי בנות ובן. הבת הגדולה בת שש. בנוסף לתיק הגירושין המתנהל בפני ביה"ד פתח הבעל תיק בנושא צו מניעה בענין חינוך הילדה הגדולה.

הרקע לסכסוך בענין החינוך הוא מוצא משפחות ההורים שהם משני חוגים שונים. הבעל מהזרם הליטאי והאשה מהזרם החסידי. האם רשמה את הבת לבית ספר חסידי והאב רשם אותה לבית ספר ליטאי.

האב מבקש מביה"ד להוציא צו שימנע מבתו ללמוד בביה"ס החסידי, וטענתו בפיו כי מאחר שהחובה לחנך את בניו ובנותיו מוטלת עליו, הרי הוא הקובע בנידון, ולדעתו החינוך בביה"ס שהוא רשם את בתו זהו החינוך הטוב יותר.

עד למועד הדיון נפתחה שנת הלימודים והבת נכנסה ללמוד בביה"ס החסידי, אך הבעל לא ויתר על תביעתו להוציאה משם ולהעבירה לביה"ס הליטאי כרצונו.

הנה בכואנו לדון בענין חינוך הבת, ודאי שאין בדעתנו ובכתנו להכריע מהו החינוך הטוב ביותר בין שני הפלגים הנ"ל, כי כידוע שתי השיטות אשר נהגו בהם כבר מדורות קודמים, יסודותם בהררי קודש ומי אנו כי נכריע בין גדולי עולם.

אכן באנו בזה לדון ולהכריע על מי מוטלת חובת חינוך הבנות, וממילא מי זכאי לקבוע בנושא זה האב או האם. כמו-כן מי זכאי לכך לאחר הגירושין.

ואמנם שני סוגי החינוך הנ"ל מתנכים לתורה ויר"ש, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, אולם ודאי שכל מי שמופקד על החינוך זכאי גם לבוא ולומר

1 נימוקים לפס"ד בתיק ביה"ד הרבני ת"א 91 / נ"א. ראה גם: פד"ר י"ג עמ' 3-16, ועמ' 17-27.

שהחינוך בדרכי אבותיו הוא החינוך הטוב, שהרי סו"ס נחלקו בדבר ויכול לומר קים לי כרבותי וכמנהג אבותי.

כעין זה ראיתי בשו"ת מנחת יצחק, ח"ז סי' קי"ג, שדן בנושא חינוך בן קטן של זוג חרדי לאחר הגירושין, והאם מחזיקה בו והוא פחות מגיל שש, והאב תובע את החזקת הבן וחינוכו. ופסק' שם, שאף שגם אצל האם יתחנך הבן לתורה ויו"ש, אולם האב זכאי לקחתו ולחנכו לפי השקפתו בהתאם למנהג של עדה קדושה בחינוך מעולה יותר. כי לדעת האב לא תוכל האם לחנכו באופן זה, ועל כן זכאי האב לחנכו בדרכו ודרך אבותיו.

והנה המנחת יצחק עוסק בענין חינוך בן אשר ודאי האב הוא שחייב לחנכו לת"ת לכשיגדל, ולא האם, לכן פשוט יותר שהחינוך הוא בידי האב. אכן בנד"ד עסקינן בחינוך הבת, ובאנו בזה לברר מי הוא החייב בחינוך הבת, האם אביה או אמה, וממילא מי זכאי להכריע בעניני החינוך שלה כשיש מחלוקת ביניהם. בנוסף לזה, על מי מוטל חינוך הבת לאחר הגירושין כשההורים חיים בנפרד ומי זכאי להכריע בנידון במצב זה.

א.

איתא בנזיר, דף כ"ח ע"ב:

"האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר". ובגמ' שם גרסינן "איש אין אבל אשה לא. מאי טעמא, ר' יוחנן אמר הלכה היא בנזיר. ור' יוסי ברבי חנינא אמר ריש לקיש, כדי לחנכו במצוות, אי הכי אפילו אשה נמי, קסבר איש חייב לחנך בנו במצוות ואין האשה חייבת לחנך את בנה. בשלמא לר"י דאמר הלכה היא בנזיר אמטו להכי בנו אין בתו לא, אלא לריש לקיש אפילו בתו, קסבר בנו חייב לחנכו בתו אינו חייב לחנכה".

והנה מה דאיתא שם דבתו אינו חייב לחנכה, דין זה אינו להלכה, ולדינא איתא בראשונים ובשו"ע, דהאב חייב לחנך אף את בתו. עי' בתוס' ישנים, יומא דף פ"ב ע"א ד"ה "בן", שכתב בהסבר הסוגיא דנזיר, דהתם לא איירי אלא דוקא לענין נזירות אבל ודאי לענין שאר מצוות חייב לחנכה. וכ"כ בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס קרימונה) סי' ר', וכ"פ בשו"ע הרב, או"ה סי' שמ"ג ס"ב, דהאב חייב מד"ס לחנך בנו ובתו. וכ"פ שם בסי' תע"ב סעי' כ"ה. וכ"כ החיי אדם, כלל ס"ו סי' פ"ב, וכ"פ המג"א בסי' שמ"ג סק"א והמ"ב שם סק"ב. ועי' במשך חכמה לפי וירא ד"ה כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וכו', דילפי' מהאי קרא שאף הבנות מצוה על האב לחנכם. ומהאי קרא ילפינן את עיקר מצות חינוך. ומש"כ הרמב"ם דילפי' מקרא דחנוך לנער עפ"י דרכו זה מדברי קבלה, עיי"ש.

אוצר החכמה

ועדיין צ"ע האם רק אב חייב בחינוך או גם אם חייבת בחינוך. הנה לכאורה איתא להדיא בגמ' דנזיר הנ"ל, דאין האשה חייבת בחינוך, אך ראיתי לכמה מרבתינו האחרונים דס"ל דזה דוקא לריש לקיש שם, אכן ר' יוחנן פליג וס"ל דאשה חייבת בחינוך, ואנן קיימ"ל כר"י. כ"כ להדיא באורח מישור לנזיר שם. ועי' במחצהש"ק, לאו"ח סי' שמ"ג סק"א, שגם בס' תוספת שבת הסכים עם האו"מ הנ"ל. וכ"כ הערל"נ לסוכה דף ב' ע"ב ד"ה "ואיהי". ובבכורי יעקב שם סי' תר"מ סק"ה בתחילה פסק דאין האשה חייבת ואח"כ כתב דלפמ"ש"כ בערל"נ הרי האשה חייבת, וכ"כ הערוה"ש או"ח סי' שמ"ג סק"א.

אכן מאחר שכל דבריהם נאמרו בהסבר הסוגיא הנ"ל בנזיר, ומאחר שראינו לכל רבותינו הראשונים דלא ס"ל הכי בהסבר הסוגיא בנזיר, על כן נראה דיש להכריע כראשונים. הנה עי' תוספות ישנים דיומא הנ"ל שכתבו להדיא אחר שהביאו את הסוגיא דנזיר, דחינוך לא שייך אלא באב, והא דהילני המלכה ישבה עם בניה בסוכה תי' שם, דשמא היה להם אב או שהיתה מחנכתם למצוה בעלמא, עכ"ד. וכ"כ בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס קרימונה סי' ר' ודפוס אמשטרדם סי' פ"ח, אחר שהביא שם את הסוגיא דנזיר כתב וז"ל:

"ונראה דאפילו אמו נמי לא מחייבא, כדמשמע בההיא דנזיר, איש אין אשה לא וכו' מ"מ לענין אמו דלא מיחייבא לחנוכי ולאפרושי ראייה גדולה היא וכו' וההיא דהילני המלכה בפ"ק דסוכה דהיתה יושבת וז' בניה בסוכה, מחמרת על עצמה היתה, א"נ היה להן אב", עכ"ל.

וכ"מ מהתוס' בנזיר כ"ח ע"ב ד"ה "בנו" שכתבו בסתמא, דחינוך לא שייך אלא באב, וכ"כ בחידושי ר' פרץ הכהן לנזיר שם, וכ"כ בחידושי ר' טודרוס לנזיר שם, וכ"כ בתרוה"ש סי' צ"ד בשם תוס' שאנץ דיומא והגמ"י, וכ"כ הגמ"י פ"ב משביתת העשור ה"כ בשם ר"י (ועי' מחצהש"ק או"ח שמ"ג סק"א, דמש"כ הראשונים דרק אב חייב בחינוך ולא אחרים, כוונתם דגם האם נכללת בכלל אחרים דאינה חייבת בחינוך).

ועי' מאירי לנזיר, כ"ט ע"א, דרק כשאין אב חייבת האם בחינוך. ומשמע דכשיש אב פטורה האם מחינוך. וכ"מ מהתוס' בעירובין דף פ"ב ע"א תוד"ה קטן בן שש יוצא בערוב אמו, שהקשו שם, הרי אין מערבין אלא לדבר מצוה ותירצו בסו"ד, דבקטן נמי איכא מצוה לחנכו. ובגמ' שם בע"ב העמידה דעסקי' שהאב אינו בעיר, דאז איכא מצוה על האם, הרי דמשמע מדבריהם כדברי המאירי הנ"ל, ועיי"ש בגליון הש"ס שציין לדברי תרוה"ד סי' צ"ד, והמעייץ שם דייק להדיא כן מדברי התוס' הנ"ל.

שו"ר בהג' הרש"ש לאו"ח סי' שמ"ג, שהוכיח מדברי הגמ' בחגיגה דף ו' ע"א דאין אם חייבת בחינוך, דאיתא שם גבי קטן שהגיע לירושלים ואינו יכול לרכוב על כתיפו של אביו ולעלות להר הבית שפטור מראיה:

"מתקיף לה רבי זירא עד הכא מאן אתייה, א"ל אביי עד הכא דמיחייבא אימיה בשמחה אייתתיה אימיה, מכאן ואילך אם יכול לעלות ולאחוז בידו של אביו מירושלים להר הבית חייב, ואי לא פטור".

מבואר בגמ', דדוקא משום מצות שמחה דאגב זה הביאתו אמו, אולם משום חינוך ליכא חיוב לאמו להביאו וכ"כ להדיא הטורי אבן, בחגיגה דף ו' ע"א ד"ה "השיב רבי" כדיוקו של הרש"ש הנ"ל, עיי"ש.

ואמנם רש"י ריש חגיגה במתני' שם ד"ה "איזהו קטן" כתב וז"ל: "אבל מכאן ואילך אע"פ שאינו חייב מן התורה הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצוות", עכ"ל.

מבואר בדבריו לכאורה, דאף האם חייבת בחינוך. אולם אף אי נימא דזו כוונתו, הרי היא שיטת יחיד בין כל הראשונים הנ"ל, ובנוסף לזה דבריו צ"ע ממשמעות הסוגיא הנ"ל (חגיגה דף ו') דמשמע להדיא דאין האם חייבת בחינוך. וכבר העיר בזה בהג' הרש"ש לאו"ח הנ"ל.

אכן בלא"ה כבר כתב בשד"ח, מ"ע ח' חינוך אות ט', דמש"כ רש"י בריש חגיגה כוונתו דדוקא כשאין אב, אז חייבת האם בחינוך, והוא כדברי המאירי והתוס' דעירובין הנ"ל.

עו"ל עפמ"כ בתוס' ישנים דיומא הנ"ל, שהקשה מהילני המלכה בריש סוכה שישבה עם בניה בסוכה, והרי פטורה מחינוך בניה, ותירצו דשמא היה להם אב. וביאר דכריהם, דאם היה להם אב אף שהאם פטורה מחינוך אולם עשתה זאת בשליחות האב. ולפי"ז י"ל דזו כוונת רש"י בחגיגה, דהתורה חייבה את האב בחינוך אולם גם אם אינו כאן אז האם עושה זאת בשליחותו. (ואמנם בתירוץ זה צ"ע מלשון רש"י שכתב שהטילו חכמים על אמו לחנכו).

והנה בנוסף לדעת כל רבותינו הראשונים הנ"ל כ"כ גם גדולי הפוסקים. עי' מג"א או"ח סי' שמ"ג סק"ב, שפסק כשי' מהר"ם הנ"ל דאין האם חייבת בחינוך, וכ"כ המג"א שם בסי' תרט"ז סק"ב, ובסי' תר"מ סק"ב, וכ"פ המחצית השקל סי' שמ"ג סק"א (עיי"ש שהאריך לדחות את דברי האורח מישור והתוספת שבת הנ"ל). וכ"פ הלבושי שרד, או"ח סי' תרט"ז סק"ב, ושו"ע הרב סי' שמ"ג סק"ד וסי' תר"מ סק"ד. ועי' בברכ"י או"ח סי' שמ"ג אות ז' שהאריך במחלוקת הפוסקים בנידון, והסיק להלכה, דאם אינה חייבת, מאחר שכן פסקו רבותינו הראשונים והם מהר"ם והגמ"י בשם ר"י ות"י דיומא ותוס' דנזיר דף כ"ח.

וכ"כ כף החיים, סי' שמ"ג אות ט', ואחר שהביא שם את דברי החיד"א בברכ"י הנ"ל הוסיף, דכ"כ החיד"א גם במחזיק ברכה אות ב', והרב פתח הדביר אות ד' כתב, דכל זמן שאביו קיים אין חובת חינוך על האם. וכן נראה דעת המשנה ברורה להלכה, עיי"ש בסי' שמ"ג במ"ב סק"ב שכתב:

"דאפילו לחנך בניו ובנותיו במצוות הוטל עליו כדכתיב חנוך לנער עפ"י דרכו וכ"ש להפרישם מאיסור דמוטל על האב".

ובשעה"צ שם סק"ב כתב דכן היא מסקנת האחרונים. אלא שבסו"ד שם הביא דיש מהאחרונים דסוברים דמצות חינוך מוטל על האם, ומשמע דדעתו נוטה להכריע כפי מש"כ בריש דבריו.

וכ"נ דעת הגרע"א בגליון הש"ס לסוכה דף ב' ע"ב, שתמה שם על דברי הגמ' גבי הילני המלכה דאיתא שם דאיהי בדרכנן לא משגחה. ותמה הגרע"א הרי אפי' מדרבנן לא מיחייבה איהי לחנך אותם. והביא שם את דברי הת"י דיומא הנ"ל דס"ל דאם פטורה מחינוך, ונשאר שם בצע"ג, ומשמע דס"ל דאין האם חייבת בחינוך.

וכן משמע מדברי הרמב"ם והשו"ע. הנה כתב הרמב"ם בפכ"א מאישות הי"ח לגבי אשה גרושה וז"ל:

"ואם לא רצת האם שיהיו בניה אצלה אחר שגמלתן אחד זכרים ואחד נקבות הרשות בידה ונותנת אותן לאביהן, או משלכת אותן לקהל אם אין להם אב והן מטפלין בהן", עכ"ל.

וכ"פ השו"ע באבהע"ז סי' פ"ב ס"ח, ועי' במ"מ שם שכתב וז"ל:

"זה ברור שלא מצינו חיוב לאשה בשום מקום והאב מצווה על בניו בכמה דברים ואין האשה מצווה ומהיכן נחייבה בהם", עכ"ל.

מבואר בדבריו, דאין האשה מצווה על אותן דברים שהאב מצווה על בניו, ובודאי שאם היתה מצווה על חינוך בניה לא היתה רשאית להשליך אותן לקהל, שהרי האב שחייב בחינוך בניו, אף שיש לבניו כסף למחייתם ודאי שאינו רשאי להשליכם לקהל. ועל כן נראה, דשי' הרמב"ם והשו"ע, דהאשה פטורה אף מחינוך בניה ולכן יכולה להשליכם לקהל.

וכן משמע מדברי הרמ"א באו"ח סי' שמ"ג ס"א שכתב שם שי"א דלא שייך חינוך לבי"ד אלא לאב בלבד, ומקור דבריו בב"י שכ"כ גם הרמב"ם. ובביהגר"א שם כתב דמקור הדברים מהת"י דיומא הנ"ל, שכתב דלא שייך חינוך אלא באב בלבד. וכוונתו דגם באם לא שייך חינוך כמש"כ שם להדיא גבי הילני המלכה שעשתה כן לחומרא בעלמא, הרי דס"ל לרמ"א דחינוך לא שייך אלא באב בלבד ולא באם.

העולה מדברינו דשיטת רבותינו הראשונים והפוסקים דאין האם חייבת בחינוך.

ב.

אכן עדיין יש לדון כשהאב והאם גרים בנפרד לאחר גירושין, האם גם אז אין על האם מצות חינוך? שהרי סו"ס יש כאן אב או דלמא כשהאב לא גר עם האם אז מוטל על האם לחנך בניה הנמצאים עמה. ומקור ספק זה הוא מהסוגיא דכתובות ק"ב ע"ב: "אמר רב חסדא זאת אומרת בת אצל אמה". וכתב בטור אבהע"ז סי' פ"ב שהביא מהרמ"ה בשם הגאונים, דלאו דוקא באלמנה אלא ה"ה בגרושה הבת אצל אמה, וכ"כ הרמב"ם וכ"פ השו"ע בסי' פ"ב ס"ז.

ובשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' ל"ח, נתן טעם לדין זה, כדי שתלמד האם את הבת דרך נשים. וכ"כ בשו"ת הר"י מיגש סי' ע"א. לפי"ז י"ל דגם כל עניני החינוך מוטלים על האם כשהיא בנפרד מבעלה.

אך לאחר העיון בדברי רבותינו נלענ"ד דגם בכה"ג החינוך מוטל על האב בלבד ולא על האם.

ויש להקדים ולחקור, האם ההלכה דבת אצל האם, הוא מדינא או מתקנה. ואיכא נ"מ להלכה, דאי נימא דהוא מדינא אז י"ל דמדינא לאחר גירושין הכל מוטל על האם כולל חינוך הבנות ובכה"ג לא חייבה התורה את האב בחינוך הבנות, אולם אי הוי רק תקנה דרבנן אז פשיטא דמדינא גם בכה"ג חייב האב בחינוך הבנות אלא דרבנן תקנו שמקום מגורי הבת יהיה אצל אמה, כי טובת הבת אצל אמה.

והנה ראיתי לרבותינו הראשונים והאחרונים דס"ל דדין זה הוא תקנה דרבנן. עי' בתשובות הגאונים (גנזי קדם ח"ג ע' ס"ד ותשובות הגאונים מרמרשטיין סי' י"ד) תשובת מר רב יוסף גאון וז"ל:

"והכין אסיקו רבנן דמתיבתא דאורח ארעא למהוי בת אצל האם כל זמן דלא מנסבא לבעל", עכ"ל.

ובזה שכתב דאסיקו רבנן דמתיבתא, משמע להדיא דהוא דין דרבנן.

וכ"כ להדיא הבה"ג בהל' כתובות וז"ל:

"ואי איכא ינוקא ליהוי גבי אבוה, בת תקינו רבנן דתהוי גבי אמה דמגמרה לה כל מילי דנהיגי בנשי אבל בן אצל האב", עכ"ל.

מפורש בדבריו דגבי בת הוא תקנה דרבנן שתהיה אצל אמה.

וכ"כ בשו"ת רדב"ז ח"א סי' ש"ס, שדן בענין אם שרוצה לצאת עם בתה לעיר אחרת ומשפחת האב מעכבת ופסק שם:

"ובטענה כל דהו יכולין לעכב כיון שאינו מן הדין שהרי למשפחותם לבית אבותם אמר רחמנא".

ובשו"ת מהרשד"ם אבהע"ז סי' קכ"ג, בנידון כעין שאלת הרדב"ז הנ"ל, הזכיר שם כמה פעמים שדין זה מתקנת חכמים. בתחילת דבריו לאחר שהביא את דברי הר"ן כתב: "הרי שנראה מדברי הר"ן שתקנה זו אינה כי אם טובה בעלמא כדי שתלמד אותה" וכו', ובהמשך כתב: "כי ח"ו שתקנה קלה וחלושה כזאת תתפשט כ"כ לסתור מצוה רבה כמו דירת א"י" וכו' ובהמשך כתב: "מי הוא זה אשר יעלה על דעתו לומר שהתורה זכתה לאב בכל אלו הזכויות ואתה רוצה לבטלן בהבל תקנה שאמר רב חסדא זאת אומרת מדיוקא דמתני" וכו'. והוסיף שם מהרשד"ם: "וכללא דמילתא כי כל זכות שאז"ל בדבורם הבת אצל האם, לעולם לא אמרו כן לחוב לאחרים וכו' ובזכותה דברו לא בזכות האם".

הנה הסיק מהרשד"ם, דמאחר דהוא תקנה גרידא משום הכי לא יעלה על הדעת לבטל זכויות האב מחמת תקנה זו, ובודאי לא אמרו כן לחוב לאחרים. מעתה אף אנו נאמר כן, מאחר דמדינא חייב האב בחינוך כתו אף לאחר גירושין, ובודאי שאם חייב בכך הרי זכותו לחנכה כדרכו, א"כ לא יעלה על הדעת שתקנה קלה וחלושה כזאת תפקיע זכותו של האב בחינוך בנותיו.

והנה נ"ל דמלבד הפוסקים הנ"ל דס"ל דהוא מתקנה, גם שאר גאונים וכן הרמ"ה והרמב"ם ס"ל הכי. שהרי כתבו להדיא דהאי דינא דבת אצל אמה הוא גם בגרושה. ולכאורה יש לתמוה, הרי איתא במתני' דכתובות דף מ"ו ע"ב דהאב זכאי בבתו בקדושה ובמעשה ידיה וכן זכאי למוכרה לאמה, כדאיתא בפ"ק דקידושין. וא"כ היכי ס"ל לראשונים והגאונים הנ"ל דבת אצל אמה אף בגרושה, הרי האב יכול לטעון שזכאי שתשרתו כי זכאי למעשה ידיה וכמו"כ זכאי למוכרה ולקדשה.

וראיתי בספר משנת יעקב פ"ג מאישות הי"א, שתמה כן על הרמב"ם והוסיף שם, דלכאורה הוא פשוט דיכול לכופה שתעשה לו מלאכת הבית, דלא גרע ממכירה לאמה, וכ"כ להדיא הרמב"ן והריטב"א בכתובות מ"ג ע"א. וכתב שם, דאמנם מצינו למהרשד"ם באהע"ז סי' קכ"ג שהעיר כן, ומשו"ה הסיק דאין האם יכולה להוציאה לעיר אחרת, אכן עדיין צ"ע גם באותה העיר מדוע לא תהא הבת אצל אביה.

אך לענ"ד קושיא זו יש להקשות רק אי נימא דהאי דבת אצל אמה הוא מדינא, דאז יש לתמוה הרי מן הדין מעשי ידיה לאביה, ולא מצינו חילוק בין אב נשוי לאב גרוש, ולעולם מע"י לאביה, וא"כ לא יתכן לומר דמדינא בת אצל אמה שסותר להלכה הנ"ל. אכן אי נימא דגם לסוגיא דכתובות מן הדין בת אצל אביה ורק מתקנה בת אצל אמה. אתי שפיר. דחז"ל תקנו משום טובת

הבת שתהא אצל אמה. וע"ז הוסיף מהרשד"ם דכשנמצאת הבת באותה עיר של אביה, רק שדרה בבית אמה לא פקעה זכותו מלמוכרה ומלקדשה, שהרי יכול גם עתה (כשנמצאת בעירו בבית אמה) לקדשה ולמוכרה וכמו"כ יכול ליהנות ממעשי ידיה, שיכולה לבוא אליו מידי יום לשרתו ולשוב לבית אמה. לפי"ז גם הגאונים והרמ"ה והרמב"ם ס"ל דהאי דינא הוא מתקנה, וגם לדבריהם לא פקעה זכותו של האב גם לאחר הגירושין כולל חינוך הבת כמשנת"ל.

ודאתינא להכי תבואר היטב תשובת הרמב"ם (מהדו' בלאו סי' שס"ז). הנה הרמב"ם נשאל ע"י ר' פנחס הדיין כעין קושיתנו הנ"ל, וז"ל שם: "אבל אביה שגירש את אמה יותר הוא ראוי שתהיה עם אביה. ועוד שהרי נתנה רשות התורה לאביה למכרה ולהוציאה מתחת רשותו ורשות אמה כל זמן שהיא קטנה עד שתביא סימני נערות. וכ"ש שהדין עמו שתהיה הבת מתחת ידו ועמו. ואע"פ שדין אמה העבריה אינו נוהג בזמן הזה, מ"מ ראייה גדולה היא", עכ"ל. והרמב"ם משיב: "מה שאמרת אביה מוכרה ודאי שהוא מוכרה כשם שמשיאה לאחר, שמעות הראשונים לקידושין ניתנו, וכשם שבעלה משמרה כך אדוניה משמרה. אבל הבת שאינה אצל אמה מי משמרה, אין דרכו של אב לישב ולשמור על בת ודבר של טעם אמר רב פפא (גירסתו בגמ' רב פפא במקום רב חסדא) שאין צניעות הבת אלא שתהיה אצל אמה אפילו נשואה", עכ"ל.

והנה לכאורה צ"ע על קושיתו של ר' פנחס הדיין, מדוע הקשה מהא דיכול למוכרה ולהשיאה, ולא הקשה מהא דמע"י שלו, ומשו"ה זכאי שתהיה אצלו, אכן נראה דזו גופא קושיתו. שהרי איך אמר רב חסדא דאזלי בתר טובת הבת, שתהיה אצל אמה, הרי חזינן דמדאורייתא לא אזלינן בתר טובת הבת, שהרי האב זכאי למוכרה ולהשיאה והרי ודאי דלבת יותר טוב להיות אצל אמה מאשר אצל אדוניה. וכמו"כ עדיף לה להיות אצל אמה מאשר להיות אצל בעלה כשהיא קטנה. ובכ"ז זיכתה התורה לאב למוכרה ולהשיאה. על כן גם כשהאב התגרש מאשתו, אף שטובת הבת אצל אמה, יש להשאירה אצל האב מאחר שמע"י של אביה.

וע"ז השיבו הרמב"ם, דמאחר שאין אביה משמרה לכן הבת אצל אמה. ולכאורה דבריו צ"ע, וכי אין האב שומר על בתו, והאם הוא מפקירה, הרי ודאי דבמקרה ומתה האם דאין מוציאים את הבנות מהאב. אלא צ"ל דכוונת הרמב"ם, דהאם משמרת יותר טוב מן האב, אף שגם האב משמרה. לפי"ז אי נימא דהוא מדינא דהבת אצל האם שלא מסתבר שמחמת שהאם משמרת יותר טוב מהאב שנפקיע זכויות האב, אכן אי נימא דהוא רק תקנה בעלמא, אתי

שפיר. דאה"נ מן הדין ודאי שהבת אצל האב כי מעשה ידיה שלו, ורק מתקנה דרבנן מחמת שהאם משמרת יותר טוב מן האב לכן הבת אצל אמה.

שו"ר ראייה נוספת מדברי הרמב"ם, דס"ל דהאי דינא דבת אצל אמה הוא מתקנה גרידא. דהנה בפכ"א מאישות הי"ז-י"ח כתב:

"והבת אצל אמה לעולם ואפילו לאחר יש, כיצד היה האב ראוי לצדקה מוציאין ממנו וכו' וזנין אותה והיא אצל אמה", עכ"ד.

ובס' משנת יעקב שם אות ז', תמה על לשונו של הרמב"ם, הרי דינא דהבת אצל אמה אינו רק לדין מזונות, אלא לענין עיקר הדין בעצמו, אצל מי תהיה הבת, ומדוע הגביל הרמב"ם האי דינא לענין מזונות?

אך לענ"ד נראה פשוט, דדוקא אי נימא דהאי דינא דבת אצל האם הוא מן הדין א"כ ודאי דאין דין זה מוגבל למקום שנותן לה אביה מזונות, אלא איכא נ"מ להרבה דברים. כי עצם החזקתה הוא אצל אמה מן הדין, אולם אם האי דינא הוא מתקנה גרידא אתי שפיר דברי הרמב"ם, דאה"נ עיקר החזקת הבת אצל אביה מדינא, ורק תקנו חז"ל שתדור עם אמה בלבד, ולכן הגביל הרמב"ם הלכה זו לענין מזונותיה, שהרי לענין דברים אחרים כגון חינוכה גם עתה הוא אצל אביה וכמו"כ מעשי ידיה גם עתה הוא של אביה. ז"א שגם עתה חייבת ללכת אליו ולשרתו כמשנת"ל. וכן יכול לבקשה ולמוכרה.

וכן היא דעת השו"ע שפסק כשי' הרמב"ם דגם בגרושה הבת אצל אמה, ומאחר שהוכחנו דלשי' הרמב"ם בע"כ צ"ל דהוא מתקנה א"כ ודאי דגם השו"ע אזיל בשיטתיה דהרמב"ם.

העולה מדברינו, דלשי' הגאונים והראשונים הנ"ל, מדינא הבת אצל אביה, ולכן הוא מופקד על החינוך של בתו אף לאחר תקנת חז"ל שהבת אצל אמה כמשנ"ת.

והנה אף שבנד"ד כבר נעשה מעשה, והאם הכניסה את הבת לביה"ס החסידי והיא לומדת בו כחצי שנה, וכבר כתב הכנה"ג באבהע"ז סי' פ"ב הגה"ט סקל"ב בשם מהר"ם די בוטון סי' כ"ד, שאם אמה כבר הוציאה אותה מעירה לעיר אחרת, אף שאסור לה לעשות כן, אולם בכה"ג גם מהרשד"ם יודה דאין להחזירה לעירה, ולכאורה לפי"ז אפשר דגם בנד"ד נימא הכי. אכן המעיין בשו"ת מהר"ם די בוטון עצמו יראה דכל הטעם הוא דאיכא סכנת דרכים, ואחר שכבר הסתכנה ביציאתה לא נסכנה שוב בחזרתה. וטעם זה ודאי דלא שייך לגבי חינוך וגם לא שייך לחוש לפגיעה בנפשה של הבת אם תחליף את מקום לימודיה, כי מעשים בכל יום שההורים מעתיקים דירתם למקום אחר ועקב כך ילדיהם עוברים למוסדות אחרים במקום מגוריהם החדש, ואין הדבר פוגע בהם כלל.

הגוי

ואמנם מן הראוי שלא להעבירה למוסד אחר באמצע שנת הלימודים אלא בתחילת שנת הלימודים הבאה.

מסקנת הדברים היא שאף לאחר הגירושין האב הוא הזכאי לחנך את בתו כשאיפתו וכהבנתו, ואין האם יכולה לעכב, וכמו"כ חייבת האם לסייע לאב בדרך חינוכו לטובת הבת.

הגוי

הגוי